TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

16 Mart 1973

250 kuruş

sayı: 48

ŞİLİ'DE SOL,
İRLANDA'DA SOL,
FRANSA'DA SOL.
– SAĞOL!

DÜNYA SOLA GİDİYOR

DOĞURGAN DEMOKRASİ

Doğurgan bir demokrasiye sahibiz. Canı sıkılan bir parti kuruyor; tutunamıyor, bir başka partiye geçiyor. Demokrasiyi yalnız partı kurmak sananlarımız var olduğu sürece bu böyle gidecek; kur, yık, kovul, yeniden kur, birleş.... Ve gelsin ardından, televizyonda öpüşmeler, eski parti aleyhine bildiriler, demeçler, suçlamalar...

Kızlarcık kuşu diye bir kuş var. Bizde bu kuşun yatarken ayaklarını gökyüzüne doğru kaldırdığına inanılır. Nedeni de, gökyüzü çökecek de kuşcağız ayağıyle dayayacak. Otobüs durağımıza giderken bir parti levhası görürüm. Düşmek üzere şimdi bu; hem de tüm kızlarcık kuşları altından desteklese de...

Bir başka kuş da yuvasına pislemekle ünlü bir kuş. Yavrusu doğalı yirmi gün olmuş, üç yuva değiştirmişler. Yavru dayanamayıp soruyor: «Anneciğim, yirmi günde bu kaçıncı yuva değiştirmemiz? Ne var bizim de belirli bir yuvamız olsa?» Anası yanıtlıyor: «Yavrum, bu kıç bizde olduğu sürece, daha çok yuva değiştiririz»

Bizim demokrasi kurtarıcıları, demokrasiyi particilik oyununa çevirenler de bu kafada olduktan sonra, partinin ambiemi ister koç, ister horoz, isterse inek, keçi, katır olsun, daha çok yuva değiştirirler.

Sonra? Sonrası Karatepeli öyküsüne döner. Uçan taşların kafasını kopardığı muhtarın karısına soruyor köylüler: «Kocanın başı var mıydı?» Kadın düşünüyor, düşünüyor ve «Vallahi, yemek yerken sakalı töm töm ediyordu ya, başı var mıydı, yok muydu bilmem!»

*

Mehmet Şahin

SÖZLÜ KARİKATÜRLER

Bu yazımızda biz, okuyuculara basit karikatür sözleri sunacağız. Çizme yeteniğimiz olmadığı için, yazı olarak verdiğimiz bu sözleri, Toplum okurları kafalarında çizgilenmiş biçimde canlandırsınlar. İstedikleri sanatçıyı seçebilirler. İster Selçuk'u, ister Tonguç'u, isterlerse Balcıoğlu'nu alarak sözlerimize onların çizgilerini uydurabilirler. Kafalarında çizgi olarak canlandıramadıkları sözlerimiz çıkarsa, okurlardan onun karikötür olduğunu bir kez daha ansımaları nı diliyeceğiz.

1 — Bu karikatürde ilk göze çarpan, alnından ter akan birinin iki kat olarak yürümesidir. Bu çizgilerin köylü olduğunu ilk bakışta anlıyorsunuz. Anladığınız gibi sırtında bir yük taşıyor. Daha doğrusu birisi var sırtında. Göbeği sağdan soldan sarkmış, kafasında kocaman kenarlı bir şapka, ağzında kaçak sigara. Kimdir?.. Karikatürün altında şunlar yazılı: «Türk ulusunun efendisi gerçek üretici olan köylüdür: K. Atatürk» Karikatürdeki yazılar bununla bitmiyor. Sanatçı, sırtında siyasal saçmalar la dolu çuval taşıyan köylünün doğrultusuna «milletin efendisi» sözlerini yazmış, Milletin efendisi denilen yamalı elbiselinin sırtına binenin kafasının doğrultusuna ise mütevazi biçimde «efendinin efendisi» yazılmış. Hepsi bu kadar...

2 — Politikacılar oturmuşlar bir masanın başına. Ülke sorunlarını tartışıp nurlu ufuklar üzerine nutuk atmıyorlar bu kez. Kumar oyunuyorlar. Ellerinde ıskambil kâğıtları olmasa ben de inanamayacaktım kumar oynadıklarına. Ama öyle çizilmişler işte. Bakıyorum bana acıyorsunuz ve bilgisizliğimi yüzüme vurarak, »Günümüzün göbekli politikacıları kumar oynamaktan başka ne yapıyorlar ki?» diyorsunuz. Haklı olduğunuzu söylersem bana başka ne diyebilirsiniz?.. Neyse... Birisi rest çekiyor. Görüyor birisi de bunu. Rest çeken yitiriyor sonunda. Önünde servet olarak duran haritayı karşısındakinin önüne itiyor. Haritanın ne haritası olduğunu tahmin etmişsinizdir. Çünkü bizim politikacılarımız. Yalnız bunların, tâ Atlantik'i aşan bir göbek bağlarının bulunduğunu belirtmekte yarar görüyorum.

3 — Buna benzer bir karikatür daha: Silindir sapkalı ve Türkiye sınırlarını aşan göbek bağları bulunan beş kişi oturmuş kumar oynuyorlar. Önlerindeki masa tıpkı Türkiye haritasına benziyor. Ayak yerine bir işçi, bir köylü, bir öğretmen, bir düşünce adamı çakılmış. Yunan tapınaklarını ansıtıyor bu görünüm. Ve kumarcılarımız paradan yapılı sandalyelerde oturuyorlar. «Meğer ne bol, ne zengin bir ülkeymiş Türkiye de biz bilmezmişiz!» diyor, yabancı sesler.

4 – Ve Merkez Bankası soygunu yapılıyor bu karikatürde. Yalnız, durum çok yaabnsı. Soyanların tümü kuyruklu elbiseler giymiş göbekli kişiler. Tabanca yerine lâf kullanıyorlar genellikle. Kimisinin elinde «teşvik tedbirleri» markalı tabanca var. Parmaklarını havaya kaldırdıkları gibi, kasanın kapısı açılıyor. Kasanın ardında ne olduğunu biliyorsunuz. Halkın kesesi... Soyuyorlar!

5 — «Niçin halka hizmet etmiyorsunuz da sandıklara hizmet ediyorsunuz?» diye soruyor vatandaşın biri, günümüz yöneticilerinden birine. Yöneticiliğe hazırlanan birisi belki de bu. İşte o diyor ki, «Biz halktan değil, sandıktan çıktık. Bu yüzden bizi doğuranlara hizmet etmek görevimizdir.» Yalnız, buradaki sandıkların gerçek sandıklara benzeyen yanı yok. Karikatürist bir acaib çizmiş. Hani şu para babaları diye tanıdığımız ağa, patron, tefeci tipleri vardır ya, tıpkı onlara benziyor bu sandıklar. Ve içlerinde yeni yeni sandıklar var. «Gel seçimler gel! Gel de çıkalım şu sandıktan» diye söylenip duruyorlar.

6 — Tipik bir burjuva aydını, bir toplantıda konuşuyor. Şekerin kilosunu beş kuruşa indireceği üzerine köylülere nutuk atan politikacıları da andırıyor görünümü. Ağzından çıkanların özetini şişman yanaklarının doğrultusuna yazmış karikatürist: «Sanat sanat içindir yasası ölümsüz bir yasadır.» Bu karikatürde her şey olağan da, yalnız, söylev çekenin kafa yapısı çok çarpık çizilmiş. Sonra kafatasının içinde beynin kapladığı yer harflerle doldurulmuş. Adamda beyin bulunmadığından, belki de zorunlu kaldı sanatçımız. Bu harfleri yanyana getirdiğimizde şu cümle çıkıyor ortaya: «Sanat için sanat ise ağa ve patron içindir.»

7 — Son karikatürümüz oldukça yalın. Selçuki yâni. Tutsak bir kişi çizilmiş. Altında, «Eğer bir ülkede bir tutsak varsa o ülke tum den tutsaktır» yazılı. Ve ülke tutsaklığın ağları içinde gösterilmis. Sonra, aynı tutsaklık ağlarının dün yayı sarmış olduğunu görüyoruz. Altında şu var: «Eğer yeryüzünde bir ülke tutsaksa, tüm yeryüzü tutsaktır.» Ve çizgici şunları söylüyor: «Eğer dünyada tek bir kişi tutsaksa, tüm yeryüzü tutsaktır...»

RIZA ZELYUT (VAN)

TOPLUMDA

HABERLER / YORUMLAR

BU HAFTA

TOPLUM'a göre
En kötüsü : politikasızlık
Yazan : Turhan Erker
6'ncı sayfada

Politika ve ötesi
Aydın olmanın sorumu
Yazan : Mehmed Kemal
11'inci sayfada

- Geçtiğimiz haftalarda bütün dünyayı ilgilendiren olaylar arasında ekonomik gelişmeler, özellikle Doların değer kaybetmesi başta geliyordu. Bu sayımızda, dünyadaki para sürtüşmesinin perde arkasını sunuyoruz. Uluslararası para savaşı (16 ve 17'nci sayfalarda)
- Bu sayımızda kapak konumuzu, geçen hafta çeşitli ülkelerde yapılmış olan seçimler teşkil ediyor. Bu seçimlerin ortak özelliği, sol'un ya iktidara gelmesi, ya da oylarında çok büyük bir artış sağlamış olması. «Dünya sola gidiyor»; çünkü, halklar artık, gerçek bir sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin ancak solda mümkün olabileceğini anladılar. Dünya olayları 18 24'üncü sayfalarımızda.
- 20 ve 21'inci sayfalardaki Ortadoğu Raporu'nda Ce zayir konu alınıyor : «Cezayir'in başarılı çizgisi»
- Haberlerimiz arasında ilk ve en önemli konuyu, Cumhurbaşkanı seçimi teşkil ediyor. Cumhurbaşkanı seçimi konusunda partilerin faaliyetleri, kulislerde söylenenler ve TBMM'nin tarihi 13 Mart oturumunu «Cumhurbaşkanlığı» başlığı altında bulacaksınız.
- Anayasa değişikliği ile ilgili haberimiz de haber sayfalarında.
- İmar ve İskân Bakanlığındaki huzursuzluk sürüp giderken, İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker de bir kitap yayınladı. Bununla ilgili haber, 15'in ci sayfada yer alıyor.

Kapak : Fahri Karagözoğlu

TOPLUM'dan

Sevgili TOPLUM okuru,

12 Mart muhtırasının ikinci yılını, geçtiğimiz Pazartesi günü geride bıraktık.

«Hafıza-i beşerin nisyan ile malûl» olduğunu düşünüp bu muhtırayı, özellikle muhtıranın, reformların gerçekleştirilmesini isteyen ikinci maddesini hatırlıyalım :

«2 — Türk milletinin ve sinesinden çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği gi derecek çarelerin partilerüstü bir anlayışla Meclislerimizce değerlendirilerek, mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüş le ele alacak ve İnkılap Kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir Hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.»

Bu muhtıra verildiği gün, devrin başbakanı Süleyman Demirel de şapkasını alıp, arkasına bakmadan, başbakanlık koltuğunu bırakıp gitmişti.

12 Marttan bu yana iki yıllık süre geçmiş olmasına rağmen, Muhtırada öngörülen reformlardan hiçbiri gerçekleştirilemedi. «Reform» adı altında hazırlanan sulandırılmış tasarılar bile Parlamentoda kuşa çevrildi. Politik güçler, reformları bir yana iterlerken, olağan koşullarda gerçekleştirmeğe cesaret edemedikleri düşünceleri, olağan dışı durumdan yararlanarak gerçekleştirmeye yöneldiler. İlk hedef, Anayasa oldu. Anayasa'yı «lüks» ilân edip, değiştirmeye giriştiler. Sosyal devlet anlayışının ve bu anlayışın doğal sonucu olan hak ve özgürlükleri kapsayan Anayasa «suçlu» sayılınca, işgüzarlar da bu yolda gerekeni yapmaktan geri kalmadılar.

Şu anda, burada, geçen iki yılın bilânçosunu yapmak mümkün değil. Ama bir gerçek var ki, 12 Mart 1971 günü, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada büyük adımlar atabileceğini düşünüp sevinmiş olan aydınlar, geçen iki yıl içinde küstüler, küstürüldüler, kabuklarına çekildiler. Bu konuda, «12 Mart muhtırasını verenler böyle bir sonuç beklemiyorlardı kuşkusuz» demekle yetinelim.

Saygılarımızla.

TOPLUM
cuma günleri yayınlanır haftalık siyasi haber ve yorum dergisi

GAMAYA Gazetecilik Yayın Limited Şirketi adına Sahibi ve Genel Yönetmeni :
Turhan ERKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
Abdullah Emre İleri

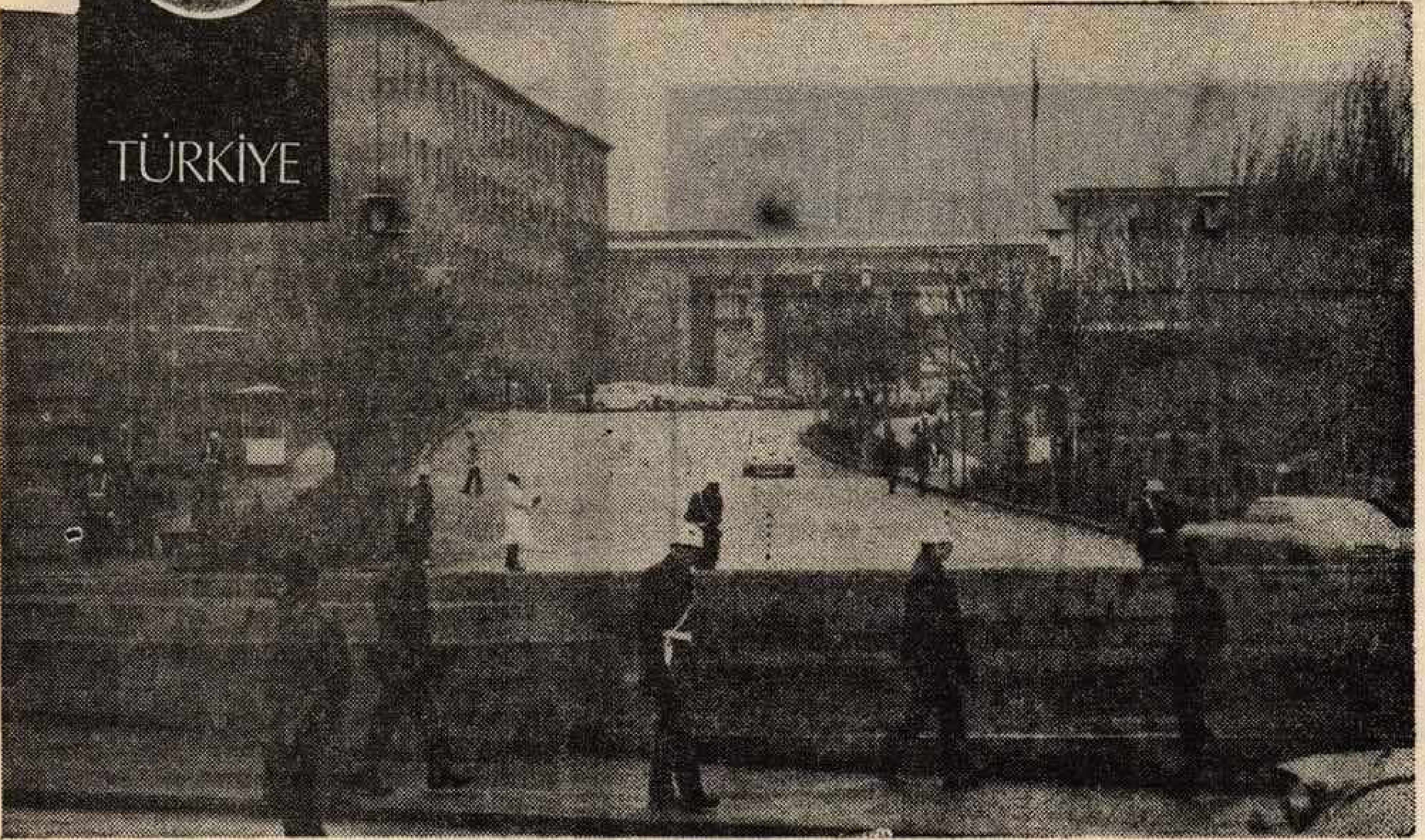
TEL : 18 07 59

YÖNETİM YERİ : Meşrutiyet Cad. Hatay Sok. 10/15 Bakanlıklar - Ankara
HABERLEŞME : Posta Kutusu 160 Ulus Ankara

TOPLUM Dergisinin bu sayısı, Başkent Matbaacılık tesislerinde dizilmiş ve basılmıştır. Klişeler Emek Klişecilik'te yapılmıştır.
Dağıtım : Hür Dağıtım

ABONE
6 aylık (26 sayı) 65 TL.
Yıllık (52 sayı) 125 TL.
Yurt dışı (uçak) 190 TL.
ABD (uçak) 310 TL.

İLÂN TARİFESİ
Arka kapak (renkli) 5.000 TL. Arka kapak 4.500 TL.
Sütun cm. 50 TL. (siyah-beyaz)

TBMM BINASI ÖNÜNDE GÜVENLİK TED BİRLERİ: Tarihi bir toplantı...

Cumhurbaşkanlığı

Seçim başladı..

İçinde bulunduğumuz haftanın ilk günü, dünyanın bellibaşlı haber ajansları, Orta - Doğu Bölge Müdürlüklerine şu özel mesajı gönderiyorlardı:

«Fransa seçimlerinin sonucu alınmış, böylece Fransa dünyanın 1 numaralı haber merkezi olmaktan çıkmıştır. Yarın, 13 Mart Salı günü Türkiye'de cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacaktır. Bu itibarla Türkiye 1 numaralı haber merkezi olarak seçilmiştir. Türkiye olaylarını haber, resim ve televizyon filmi olarak bağlı bulunduğunuz merkezlere en kısa zamanda bildirmeniz gerekmektedir.»

Dünyanın bellibaşlı haber ajanslarının, 12 Mart Pazartesi sabahı Orta Doğu bürolarına ulaşan bu mesaj üzerine pek kısa bir zaman içinde Türkiye 200'e yakın yabancı gazeteciyle dolmuş ve bunlar Ankara'ya ayak basar basmaz, aldıkları ilk haberleri, bağlı bulundukları merkezlere bildirmişlerdi.

Yabancı ajans muhabirlerinin edindikleri ilk izlenim şu idi: Cumhurbaşkanlığı için en güçlü aday, Genelkurmay Başkanlığından istifa ederek kontenjan senatörü olan emekli orgeneral Faruk Gürler'di. Anayasaya göre ilk iki turda cumhurbaşkanı seçilebilmek için 423 oy sağlamak gerektiğinden Gürler'in ancak üçüncü turda 318 oy veya daha fazlasını sağlayarak Cumhurbaşkanı olması bekleniyordu. Zaten henüz, Gürlerden başkasının adaylığı da sözkonusu değildi. Türkiye'nin parlamentoda en güçlü partisi AP'nin de Cumhurbaşkanlığı için bir aday göstereceği söyleniyorsa da bu, resmen doğrulanmış değildi.

İşte Türkiye, Cumhurbaşkanlığı seçiminin başlayacağı 13 Mart Salı gününe girdiği sabah dünya basını, dünya kamuoyuna bu yolda haber veriyordu. Türkiye'de durum gerçekten böyle idi. TBMM toplanıp da seçime geçilme sırası gelinceye kadar bilinen tek aday, Fruk Gürler'di. Gerçi, bundan bir gün önce toplanan AP ortak grubuna bu partinin genel başkanı, **«TBMM, yarın gösterilecek adaylar arasından cumhurbaşkanını seçecektir»** demişti ama, bu **«adaylar»** sözünden AP'nin dışında gösterilecek adayların kastedildiğine hükmetmek de mümkündü. Bunun için herşey henüz açık değildi ve hangi partinin kimi aday göstereceği bilinmiyordu.

Perde kalkıyor

Her şey, TBMM toplandıktan ve sıra, adaylarla ilgili önergelerin okunmasına geldikten sonra resmen anlaşıldı. Ama bu haberi, yabancı basın apanslarının, Türkiye'deki seçimleri izlemekle görevli muhabirleri ânında tespit etmek imkânından mahrum kaldılar. Zira, parlamentonun yönetiminden sorumlu olanlar, seçimin yapılmasından bir gün önce toplanarak, Meclis içinde uygulanacak düzeni tespit etmişler ve bu arada yabancı gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun parlamento binasına alınmasının mümkün olmadığı sonucuna varmışlardı. Nedeni de şuydu: 192 yabancı gazeteci, oturumu izlemek, film çekmek ve fotoğraf almak için izin istemişlerdi. Yerli gazetecilerle bu sayı tam 400'ü buluyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi ise 400 gazetecinin rahatça çalışmasına elverişli değildi. Bu yüzden, bir kısıtlama yapmak zorunluğu ile karşı karşıya kalınmıştı.

Cumhurbaşkanlığı seçimini ancak ellerinde «parlamento muhabiri» olduklarına dair resmî belge bulunanlar izleyebileceklerdi. Bunun dışında, gazete ve ajansların

sorumlu kişilerine özel kart verilecekti. Televizyon filmini sadece TRT çekecek, gerekirse yabancı ajanslar bunlardan yararlandırılacaktı. Toplantı salonunda resim çekme yetkisi de Anadolu Ajansı ile Türk Haber Ajansına ve Haber Ajansına verilmişti. Bunların dışında hiçbir basın ve yayın organı, toplantı salonuna girip resim çekemiyecekti.

Gazetecilerin parlamento kulislerinde serbestçe dolaşmalarına da izin verilmemişti. Sadece, ellerinde **«parlamento muhabiri»** kartı bulunanlar, saat 14.30'a kadar kulislerde dolaşabilecekler, özel kartla gelmiş olanlar, basına ayrılmış bölümden dışarı çıkamıyacaklardı.

Bu nedenlerle, yabancı ajans muhabirlerinin büyük bir çoğunluğu, Meclis'te olup bitenleri izlemek olanağı bulamadı, haberleri yerli gazete ve ajans bürolarından öğrenerek, bağlı bulundukları merkezlere bildirebildi.

Seçim düzeni

Parlamentoya dinleyici olarak girecekler için de bir program hazırlanmıştı. Bir defa, Meclislerin idare âmirlerince imzalanmış giriş kartlarının dışında milletvekili ve senatörlerin özel davetlileri oturumları izleyemiyeceklerdi. İdare âmirleri de nihayet yüksek dereceli resmî görev sahibi olanlara davetiye verebileceklerdi.

Başkanlık kürsüsüne göre, sol yanda kalan locaların Cumhurbaşkanlığı erkânına ayrılmış olan bölümünün sağında Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanları ve Yüksek Askerî Şûra üyeleri oturacaklardı. Sol tarafında ise Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Askerî Yargıtay, Danıştay, Askerî Danıştay, Sayıştay başkanları ile Üniversite rektörleri, Ankara Valisi, Belediye Başkanı ve Bakanlık Müsteşarları yer alacaklardı.

Başkanlık kürsüsüne göre sağ tarafta kalan localardan yarısına kordiplomatik, öteki yarısına da askerî erkân yerleştirilecekti

Meclis yöneticileri, toplantı salonunda da bazı değişiklikler yapmışlardı. Başbakanla Devlet Bakanlarının oturdukları sıralar, Bakanlık divanı kâtiplerinden ikisine ayrılmıştı. Bu kâtiplerden biri parlamenterlere, seçimler sırasında,

FARUK GÜRLER

TEKİN ARIBURUN

FERRUH BOZBEYLİ

Cumhurbaşkanlığı için üç aday

mühürlenmiş oy pusulası ile zarf dağıtacak, öteki ise, oyunu kullanan parlamenterlerin listesini tutacaktı. Başbakan ve Devlet Bakanları, normal zamanlarda komisyon başkanı ile sözcülerinin oturduğu koltuklarda görüşmeleri izleyecekleri.

Konuşma kürsüsü de oy verme hücresi haline getirilmişti. Bu kürsünün toplantı salonuna bakan bölümü ile yan tarafları bakalitten kafeslerle kapatılmıştı. Böylece, oyunu kullanacak parlamenterlerin kime oy verdikleri kimse tarafından görülemiyecekti. Başkanlık divanı, bu kürsünün üstünde bulunuyordu. Toplantı başlamadan önce burada bir prova yapılarak, oy verme sırasında hücrenin Başkanlık divanından görülüp görülmediği incelenmiş ve parlamenterlerin oy pusulalarının buradan görülemiyeceği sonucuna varılmıştı. İlk turun tahminlerin üzerinde zaman alması karşısında bu hücre ikiye çıkarılmıştı. Bu defa, konuşma kürsüsünün iki yanına bu kafeslerden konulmuş ve gerçekten oylamanın çok daha kısa zamanda yapılması böylece sağlanmıştı.

Meclis dışında tedbir

Tedbirler yalnız Meclis binası içinde alınmış değildi. Binanın dışında da içerdekine paralel bazı tedbirler alınmış ve uygulanmıştı. Bir defa, Meclis binasının etrafı, beşer metrelik aralıklarla dizilmiş güvenlik kuvvetleri tarafından emniyete alınmıştı. Nizamiye kapısında bir Meclis görevlisi, içeri girmek isteyenlerin kartlarını kontrol ediyor, uygun olanları bırakıyordu. Bunlar, Meclis binasının giriş kapılarında ikinci bir kontrol den geçiriliyorlardı. Şayet, gazeteci olanlardan ellerinde **«parlamento muhabiri»** kartı bulunmayanlar varsa, bunlar kulislere bırakılmıyordu. Bu kartı taşıyanlar da devamlı kontrol altında tutuluyorlardı.

Cumhurbaşkanlığı seçimine başlandığı Salı günü Meclis'e erken saatlerde gelmiş olanlar, kulislerde hiç de değişik bir manzara ile karşılaşmadılar. Yine, CHP kulisi denilen bölümde birkaç kişi koltuklara gömülmüş kahve içiyor ve şuradan buradan konuşuyordu. Yine, AP kulisi denilen bölümde herşey daha önceki günlerde olduğundan

En kötüsü : Politikasızlık!

General Hamilton, Çanakkale çıkarmasını yaparken, *«plânım plânsızlık»* demiş ve Türk Ordusuna bir güzel de yenilmiş.

Anatürk ise yalnız plân yapardı; önce plân yapardı, savaşta da, politikada da.. Onun için her zaman başarıya ulaştı.

Acı olan, Atatürk'ün Türkiyesinde plânın erdeminin, Çanakkale savaşından ve Atatürk'ten yıllarca sonra, hâlâ anlaşılmamış olmasıdır.

Ekonomik plânlama konusundaki apaçıklıkları, kör kör parmağım gözüne olmaktan ancak 27 Mayıs devrimi çıkardı. Ama, orda bile, bilimselliğin haysiyetini korumak için tonlarla çaba harcanıyor. Tam korunuyor mu, korunmuyor mu? O da belli değil.

Siyaset plânlaması ise bizde galiba bilim kitaplarında yalnız bir bölüm başlığı.

Plân uyarınca bir politikayı Türkiye'de bulmak zor. Plânlı politika bir yana kalsın, politikacılarımızın çoğu plânsızına bile gereksinme duymuyorlar. Politikamız yok deyip politikasızlığı yeğliyorlar.

Oysa en kötü politikanın, en iyi politikasızlıktan iyi olduğu tartışma kabul etmez bir gerçektir. Politikam yok diyenin politikadaki sonu, Çanakkale'deki İngiliz Generalinin sonundan ayrı olmaz.

Politikasızlığın, çok durumlarda ilke olarak benimsendiği bir ülkede, kalkıp politikanın plânlısında söz etmenin yersiz olduğu doğaldır. Ama ülkenin girdiği çıkmazların, politika organlarının yanlış aldığı ya da zamanında alamadığı kararlardan doğduğunu göre göre de insan susamıyor.

Yanlış kararlar plânlı bir çalışma yapılmamasından doğuyor. Karar organları, olaylarla birdenbire yüzyüze geliyorlar. Çeşitli değişkenleri incelemeden, o sırada akla gelen bir düşünceyi karar olarak benimsemek zorunda kalıyorlar.

Güneşin yüzyıl sonra hangi saniyede tutulacağının hesaplandığı bir çağda, Ay'a hangi saniyede ayağını basacağını bilen insanoğlunun hemcinsleri olarak, bir siyasal olayın çeşitli değişkenlerini - derecesine göre - yıllarca, aylarca, haftalarca önce saptamanın bir yolunun, yordamının bulunması gerekir. Çünkü karar, bir anlamda uygulanma aşamasına gelmiş fikir demektir. Bunun için kararı, kamuoyuna benimsetmek baş koşuldur.

Karar organlarının kendi aralarında ve toplumla olan uyuşmasının sağlanmasında, sürprizlerin olanaklar oranında ortadan kaldırılmasının büyük payı vardır.

Hiç değilse, önemli konularda takımın ve toplumun, bir satranç oyuncusu gibi, her durum için önceden hazırlıklı ve bilgili tutulması, birçok sürtüşmeleri, çatışmaları doğmadan önleyebilir. Dışardan gelecek taarruzların da etkisini azaltır. Belli konularda önceden hazırlanmış plânları masalarının üstünde serili duran, çeşitli değişkenleri hesaplamış, ona göre tedbirlerini düşünmüş bir ekip, bir parti, kendisine karşı yapılacak taarruzların, - en azından - baskın etkisinden kurtulmuş olacağı için, elverişli koşullarla mücadeleye girer.

Politika, toplumu yönetme sanatıdır. Üstün nitelikler kadar, yorulmak bilmez bir çalışma ister. Amatör hevesler ya da profesyonel hesaplarla yürütülmesi zordur. Politikayı kulis söyleşisi sananları plânlarla, programlarla uğraştırmak kolay iş değil. Ama iyi politikacı olmak için ve iyi bir ekip kurmak için yapılması gerekli bir iş.

Siyasetçilik seyislikten geliyor. At eğiticileri *«atın huyunu, kötü seyis bozar»* derler. Onun için, bazı politikacılar *«biz böyleyiz, beğenirseniz»* demesinler. Çünkü kendilerine değil, ülkeye yazık oluyor.

Bu yazıyı yazdığımız günün ertesinde Cumhuriyet Halk Partisi Grupu, Cumhurbaşkanlığı seçimine iki saat kala —saat 12.30'da— toplandı; TBMM Birleşik toplantısında yoklama başladığı sıralarda kararını alabildi ve CHP'li parlamenterler ancak yoklama biterken salona girebildiler.

Günlerden beri ne yapacaklarını bilmez halde dolaşan parlamenterlerin durumundan esinlenerek yazdığımız yukarıdaki düşüncelerin ne kadar yerinde olduğunu, hemen ortaya çıkan bu olay saptamış oldu.

Kamuoyu oluşturmasına herşeyden çok değer veren bir Parti, kendi Meclis gruplarındaki kamuoyunu oluşturmaya gerek görmeden, alacağı kararı son saate bıraktığı için, genel kamuoyunun karşısına —en birlik içinde bulunulması gereken bir günde— 35 kişilik bir çatlakla çıkmak zorunda kaldı.

İşi yalnız yöntem yönünden ele aldığımız için, bu davranışın nasıl politik bir açıklama biçimine oturtulacağını bilmiyoruz. Bir zaman ayarlamasıyle düzeltilemeyecek durumlar da olabilir. Ama herhalde,

Cumhuriyet Halk Partisinin kaderi —her önemli anda, her önemli olayda, yıllarca alınmış bunca dersten sonra— bu kez de, yine Genel Başkan — Genel Sekreter düzeyine kadar çıkacak bir ayrılık görüntüsüne mahkûm edilmemeliydi.

Biz, herhalde olayları sonuçlarıyle değerlendiren ve sorumluluğu kabahatlide değil yönetimde aramaya yatkın bir düşünüş biçimine sahip olduğumuz için, ardı gelmeyen bu sürtüşmelerden Partinin kurtarılması için, kurmay çalışmasının daha sağlam, daha objektif yöntemlerle yürütülmesi gereğinin duyulacağını umuyoruz.

Turhan Erker

farksızdı. Seçim zamanına bir saat gibi kısa bir zaman kaldığı halde kulislerin hiçbirinde insana anormal izlenimi verebilecek bir durum görülmüyordu. Her zaman tanık olunduğu gibi birkaç gazeteci, birkaç parlamenterin kolu na girmiş, olup bitenler hakkında bilgi edinme gayretinde idi. Sadece alınan ve verilen bilgilerde değişiklik vardı. AP'li parlamenterler, toplantı açıldığı zaman bir aday göstereceklerini söylüyorlar ve bunu bütün halinde destekleyeceklerini ifade ediyorlardı. Bunların en yetkililerine göre, gösterilecek adaya oy vermeyecek kimseler de vardı, ama bunların sayısı taş çatlasa 30'u geçmiyecekti.

Kulisler ve hesaplar

Gazeteciler, böylesine karışık ve sıkışık günlerde AP'li parlamenterlerle sık temasa geçtiklerinden ve onların söyledikleriyle gerçekler arasında büyük farklar bulunduğunu defalarca tespit ettiklerinden, fire vereceği ifade edilen 30 kişiyi en azından 130 kişi olarak zihinlerine yerleştiriyorlar, hesaplarını da buna göre yapıyorlardı. Fakat sıra, seçim sonuçlarının açıklanmasına geldiğinde, gazeteciler, 1961 yılından bu yana ilk defa yanılmış olduklarını anlıyacaklardı. Zira AP'liler, gerçekten, en fazla 30 civarında bir fire vermiş oluyorlardı ve bu, AP'nin parlamento tarihinde ilk büyük başarı olarak kabul ediliyordu.

CHP kulisi o gün pek tenha idi. Çünkü saat 12.30'da ortak grup toplantısı yapılacaktı ve çünkü bu ortak grup toplantısından önce bir kısım parlamenterler kendi aralarında bir görüşme yapma ihtiyacını duymuşlardı. Kuliste görülen tek tük parlamenter, ortak grup ne karar verirse versin, ona uymak tansa kendi görüşüne göre hareket etmeyi planlamış olanlardı.

Grup toplantısından önce kendi aralarında bir görüşme yapmayı uygun bulmuş olanlar ise grupta alınması muhtemel kararlar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini kestirememiş olanlardı ve bunlar kendi aralarında yaptıkları toplantıda varacakları kararı grup kararından üstün tutma eğilimini taşıyorlardı.

CHP'de olup bitenler

O sabah Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile grupların yönetim kurulları ortak bir toplantı yapmışlardı. Bu toplantıda, Merkez Yönetim Kurulu üyelerinden bazıları, cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı birleşimlere katılmama kararı alınmasını ve bu kararın onaylanması için ortak gruba teklif götürülmesini istemişlerdi. Buna grupların yönetim kurulları karşı çıkmışlardı. Toplantıya katılalım, fakat oy kullanmayalım, uygulanmakta olan sisteme muhalif olduğumuzu böylece gösterelim, diyorlardı. Uzun tartışmalar oldu. Sonuçta, Merkez Yönetim Kurulu'nun isteği kabul edilmedi ve ileri sürülen tekliflerin ortak gruba sunulması, orada verilecek karara uyulması kabul edildi.

Kendi aralarında toplantı yapma gereğini duyan parlamenterler işte bu toplantıda olup bitenleri gözönünde bulundurarak böyle bir tutum içine girmişlerdi. Onlara göre, başta Genel Başkan Bülent Ecevit olmak üzere, Genel Merkezciler, cumhurbaşkanlığı seçimine katılmak istemiyorlardı. Oysa, günün şartları buna uygun değildi; hem toplantıya katılmalı, hem de Faruk Gürler lehinde oy kullanmalı idi. Şayet, oy kullanma kararı alınamazsa mutlaka toplantıya katılma kararı alınmalı idi. Bundan sonrası artık herkesin bileceği işti. Duruma göre ya oy kullanmazlardı, ya da herşeyi göze alıp oy verirlerdi.

Kırıkoğlu muhalif

CHP Ortak Grupları toplantısında Genel Başkan Bülent Ecevit'le Merkez Yönetim Kurulu üyelerinin isteklerine rağmen, cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili toplantılara katılma kararı alındı. Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu da bu karar lehinde oy kullananlar arasında bulunuyordu. Toplantıya katılma kararı alındıktan sonra adaylardan herhangi birisinin desteklenip desteklenmemesi konusu tartışılmaya başlandı. Bu tartışma o kadar uzun sürdü ki, Meclis toplanalı yarım saate yakın bir zaman olduğu halde, CHP'liler hâlâ ortalıkta görünmüyorlardı. Neticede Grup, 46 oya karşılık 48 oyla adaylardan hiçbiri lehinde oy kullanılmaması yolunda karar aldı. Genel Sekreter Kırıkoğlu bu karara da muhalif kalanlar arasında bulunuyordu.

DP cenahında

Demokratik Parti Grubu ise bambaşka bir hava içindeydi. Onlar şu veya bu adayı destekleyelim veya desteklemeyelim tartışmasından çok, hangi adayı desteklersek seçimlerde lehimize olur, hangi adaya karşı çıkarsak aleyhimizde olur hesabı içinde bulunuyorlardı. DP Grup toplantısında söz alanlar şöyle diyorlardı:

«— Biz, bizim dışımızda gösterilecek adaylardan hiçbirine oy veremeyiz. Ancak, grubumuzu oylamada serbest bırakırsak, seçim zamanında bunu AP'liler istismar edebilirler ve derler ki, Gürler'e oy verenlerin başında Demokratikler vardır. İşte buna meydan vermiyecek bir formül bulmamız gerekir.»

Bu formül bulundu: Demokratik Parti'nin Grup Başkanvekilleri, Ferruh Bozbeyli'yi aday gösterecek lerdi. Böylece DP'lilerin oyları Bozbeyli lehinde tecelli edeceğinden, ilerde hiç kimse, şuna veya buna oy verdiği iddiasiyle bir istismarın içine giremiyecekti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, altıncı cumhurbaşkanını seçmek üzere toplandığı sırada partilerin durumu bu idi.

Parlamenterler geliyor

Saat 14.30 sıralarında parlamenterler yavaş yavaş ve birer ikişer toplantı salonundaki yerlerini almağa başladılar. İri kıyım isimlerden salona ilk giren, İsmet İnönü oldu. İnönü, CGP Malatya Senatörü Nurettin Akyurt'un yardımıyla yerini buldu ve oturdu. Bu sırada saat 14.40'tı. İki dakika sonra, AP kulisine açılan bölümde Süleyman Demirel göründü. Yanında, Genel Sekreter Nizamettin Erkmen'le Senato Grup Başkanı Ahmet Nusret Tuna bulunuyordu. Bir grup AP'li de Tuna'yı izliyordu. Demirel, kendisini karşılayanların ellerini sıktıktan sonra yerine oturdu. Yanına Genel Sekreter Erkmen, arkasındaki sıralara da Tuna ile Turhan Bilgin oturdular. Bugünün göze batan bir özelliği de hiç kimsenin aşırı bir harekette bulunmamaya son derece dikkat etmesi idi.

BÜLENT ECEVİT
«Oy kullanmayalım...»

Her zaman Demirel veya başka bir partinin genel başkanı salona girdiği zaman bazı kimseler tarafından alkışlandığı halde böyle önemli bir günde böylesine gövde gösterilerine kimse itibar etmiyordu.

Birleşimin açılmasına 6 dakika kala Başbakan Ferit Melen salona girdi. Melen, kendisi için ayrılmış olan komisyon başkanlarına ait kol tuğa oturdu. Sağ tarafında Devlet Bakanı Zeyyat Baykara, sol tarafında da İlhan Öztrak yer aldı. İki dakika sonra Faruk Gürler, yanında kontenjan senatörü Cihat Alpan olduğu halde, salona girdi. Gürler, ilk defa Millet Meclisi toplantı salonuna giriyordu. Eski Başbakan Nihat Erim'in, salonun arka taraflarındaki sırasının önündeki sıraya oturdu.

Birleşim, Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında açıldığı zaman, CHP sıralarında bir tek parlamenter yoktu. Çünkü, CHP'nin ortak grup toplantısı o sırada devam ediyordu. Öteki partiler ve gruplar hemen hemen tam kadro halinde yerlerini almışlardı. Sadece hasta olan beş AP'li ile bir DP'li parlamenter toplantıya katılamamışlardı.

Sabit Osman Avcı, CHP'lilerin salonda bulunmadıklarını görünce, ad okumak suretiyle yoklama yaptırmak ve böylece zaman kazanmak istedi. Fakat, ön sıralarda yer alan bazı AP'liler **«çoğunluk var, çalışmaya başlayalım!»** diye itiraz edince,

«— Canım, birkaç dakika beklesek ne olur?» karşılığını verdi

Gündeme geçiliyor

CHP Grubunun toplantısı, Meclisin açılmasından 25 dakika sonra tamamlandı. CHP'liler, kümeler halinde salona girince, Başkan, yoklamayı yarıda kestirdi ve gündeme geçileceğini bildirdi. O sırada, herkesin merak ettiği şey, CHP Grubunda alınan karardı. Bu karar, fısıltı halinde, sıralar arasında dolaşmağa başladı: CHP parlamenterleri oylamaya katılmıyacaklardı.

Sabit Osman Avcı, cumhurbaşkanı seçimine geçilmeden önce, adayları açıklayan dört önerge bulunduğunu bildirdi ve bunları okuttu. Bu önergelerle üç kişinin adaylığı konuluyordu. Bunlar, Cumhuriyet Senatosu Başkanı AP İstanbul Senatörü Tekin Arıburun, Kontenjan Senatörü Faruk Gürler ve DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli idi. Arıburun'u AP Konya Milletvekili Yılmaz Öztuna ve arkadaşları; Gürler'i Millî Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek ile Sivas bağımsız milletvekili Mustafa Kemal Palaoğlu, Bozbeyli'yi de Grup Başkanvekilleri Hasan Korkmazcan ve Vedat Önsal teklif etmişlerdi.

Oylama sırasında

Avcı, bu açıklamayı yaptıktan sonra, dokuz kişilik sayım ve ayırım komisyonu seçimi yapılacağını bildirdi ve ad çekme yoluyla bu komisyon kurulmuş oldu. Daha sonra da, Manisa ilinden başlamak suretiyle oylamaya geçildi. İlk oyu, hasta olan Mansur Ulusoy ile Hasan Akçalıoğlu, Abdülkadir Özmen ve Fazlı Arınç kullandılar. Daha sonra Manisalı senatörlerden başlamak suretiyle oylama devam ettirildi. Bu sırada CHP'li üyelerden bazılarının salondan çıktıkları görüldü.

CHP'li üyelerden çoğu, grup kararına uyarak, oy kullanmamıştı. Bunların başında da Genel Başkan Bülent Ecevit geliyordu. Buna rağmen bazı CHP'li üyeler oylamaya katılmışlardı. Bunların başında, Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu vardı.

Birinci tur

Birinci tur oylama, tam iki saat 45 dakika sürdü. Başkan Sabit Osman Avcı, sayma ve ayırma komisyonunun raporuna dayanarak birinci tur oylama sonucunu şöyle açıkladı,

TBMM'nin 617 üyesinden 517'si

KÂMİL KIRIKOĞLU
Grup kararına rağmen...

oylamaya katılmış, bunlardan 282'si Tekin Arıburun, 175i Faruk Gürler ve 45i de Ferruh Bozbeyli lehinde oy kullanmışlardı. 11 oy boş çıkmış, 4 oy da geçersiz sayılmıştı.

Avcı, bu durumda adaylardan hiçbirinin, yeterli oy sayısı olan 423 oyu sağlayamadığını, bu nedenle ikinci tur oylamaya geçileceğini bildirdi.

Birinci tur oylama devam ederken, Faruk Gürler, Cihat Alpan'la birlikte salondan çıktı, Kontenjan senatörlerine ait salona gitti. Biraz sonra buraya Başbakan Ferit Melen ile Genelkurmay Başkanı Sancar ve bazı komutanlar geldiler.

Tur sonuçları belli olunca, Genelkurmay Başkanı ve bazı orgeneraller Meclis'ten ayrıldılar; ötekiler, seçim sonuçlarını Meclis kapanıncaya kadar izlediler.

Turlar devam ediyor.

İkinci turda Arıburun'un oyu 284'e, Gürler'in oyu 176ya, Bozbeyli'nin oyu da 47'ye yükseldi. Üüncü turda Arıburun 285 oy alırken, Gürler 186 oy sağlamış, Bozbeyli nin oyu ise 47'de kalmıştı. Dördüncü turda yine adaylardan hiçbirinin yeter sayıda oy alamadıkları görüldü.

Sabit Osman Avcı, dördüncü turun sonuçlarını açıkladıktan sonra, adaylardan hiçbirinin 318 oy sağlayamadıklarını, bu durumda sağlamalarına da imkân görmediği

ve yoklama yaptırmaya başladı.
ni söyledi; bu nedenle toplantıyı Çarşamba günü saat 1500'e ertelediğini bildirdi.

Partiler arasında bir anlaşma olmadığı takdirde bundan sonra yapılacak turlarda da adayların yeterli oyu sağlayacakları sanılmıyordu. Bunun içindir ki. AP Grup Başkanvekillerinden Ali Naili Erdem, CHP Grup Başkanvekillerinden Hüdai Oral'ın aracılığı ile CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'le o gece bir görüşme yapmıştı. I

Cumhurbaşkanlığı seçiminde bir sonuç alınamıyarak Meclis tatil edildikten sonra, Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Genelkurmay Başkanı ile Meclis çalışmalarını izleyen orgeneral ve oramiraller bulunuyorlardı. Sunay'ın başkanlığındaki toplantıya Başbakan Ferit Melen de katılmış, bir süre sonra Devlet Bakanı Doğan Kitaplı davet edilmişti. Bu toplantıda görüşülen konular ve alınan kararlar hakkında da basına herhangi bir açıklama yapılmadı.

Bir dalgınlık

Cumhurbaşkanlığı seçiminin beşinci tur oylamasına katılmak veya oylamayı izlemek için Çarşamba günü parlamentoya gelmiş olanlar, saat 15.00'de, beklemedikleri bir olayla karşılaştılar.

Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, oturumu açtıktan sonra, söyledikleriyle hem bu merakın giderilmesine o gün için imkân olmadığını gösterdi, hem de herkesi beklenmedik bir olay karşısında bıraktı. Zira Avcı, Salı günü oturumu kapatırken, **«Çarşamba günü saat 15.00'de toplanmak üzere..»** demekle bir dalgınlık yaptığını, senatonun, Çarşamba günü, önceden kararlaştırılmış bir toplantısı olduğunu, Perşembe günü de anayasa değişikliği teklifinin ikinci görüşmesini yapacağını düşünemediğini söylüyordu.

AP'liler kapışıyor

Bu açıklama üzerine herkes bulunduğu yerden kalktı ve salonu boşaltmaya başladı. Tam bu sırada, AP'liler arasında bir kaynaşma olduğu görüldü. AP'li bazı parlamenterler, kendi gruplarına mensup Mehmet Bilgin'in üzerine yürüyorlar ve ona,

«— Bu yaptığın ayıptır, madem ki bizim adayımıza oy vermiyorsun, şu halde bu partide ne işin var?» diye bağırıyorlardı.

Mehmet Bilgin ise, üzerine yürüyenlere,

«— Benim, Gürler'e oy verdiğimi isbat edin!. Bu yaptığınız doğru değildir, utanın!.» karşılığını veriyordu.

TBMM toplantısı ertelendikten sonra, kulislerde geniş bir araştırma başladı. Herkesin bu defa merak ettiği şey, toplantının neden ertelendiği konusu idi.

Nitekim, kısa süre sonra kulislerde, ertelemenin iki nedeni bulun

PARALI

Ve nihayet, yol da paralı olacak..
Yolun bedavasına alışmış olan bizler için, paralı yol biraz zor gelecek ama, alışacağız herhalde. Ya da paralı yollar bize alışacak..

— Bu yoldan mı geçmek istiyorsun?.
— Evet.
— 20 lira vereceksin.
— Niye?. Sen Köroğlu musun?.
— Bu yol paralıdır.
— Hadi canım!. Yol parası kalkalı kaç yıl oluyor. Haberin yok mu?.
— Yol parası kalktı ama, paralı yol kondu.
— Bu yola girmek için 20 lira vereceğiz, öyle mi?.
— Evet.
— Ama ben yolun hepsini gidecek değilim ki. Aha, şuraya kadar gideceğim. Bir 2.5'luk versek olmaz mı?.
— Olmaz.
— Peki öyleyse. Son, kaça bırakıyorsun?.
— Neyi?.
— Yoldan geçmeyi.
— Bu işte pazarlık olmaz.
— Her işimizde pazarlık oluyor da, bunda neden olmuyor?.
— Uzatma!. 20 liran varsa bu yoldan geçersin. Yoksa, bas geri!.
— 20 lira, gidiş geliş mi?.
— 20 lirayı ver de, ne yaparsan yap!
— Ben, sadece gideceğim. Geri dönmiyeceğim. Onun için, yalnız gidiş parası olarak, helâlinden bir 10'luk vereyim.
— Pazarlık yok dedik.
— Dur bir bakayım şu yola. 20 lira eder mi?.
— Basma yola be!.
— Ne oluyorsun be kardeşim?. Yolunu yedik mi sanki!..

Paralı yolların başında bu tip konuşmalar olmazsa, ben de neyim!.
Alışık olmadığımız bir şey çünkü.
Bu konuda bir mesele daha var.
Paralı yolu bizde hangi müteşebbis yapacak?.
Bizim müteşebbisler, parayla Devlete yol yapmaya alışmışlardır. Çünkü işin böylesi daha garantili oluyor ve hem de parayı toptan alıyorsun. Milyonlarca lirayı, üç beş toplamak için, kim kalkar da paralı yol yapar ve başına tahsildar diker?.
Bizim müteşebbisler yapsalar yapsalar, şehir içinde karşıdan karşıya geçmeyi paralı yaparlar. Yada daha kolayını bulurlr.
— Biz yolu Devlete yapalım. Devlet bize parayı toptan versin. Sonra o, halktan birer ikişer toplasın, derler....

MEHDİ ZIT

duğu söylenmeğe başladı. Bunlardan birine göre, sabahleyin AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'i evinde ziyaret eden Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fuat Bayramoğlu, kendisine, Cum hurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması için anayasada değişiklik yapılması teklifini getirmişti.

Demirel'in, daha sonra, Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı'yı makamında ziyaret etmesi de buna bağlanıyordu. Söylenenlere bakılırsa, Demirel — Avcı görüşmesinde Bayramoğlu'nun getirdiği teklif gözden geçirilmiş ve Cumhuriyet Senatosunda ikinci görüşmesi yapılacak olan anayasa değişikliği teklifinin sonucu alınıncaya kadar TBMM toplantısının ertelenmesi uygun görülmüştü.

Bir başka söylentiye göre ise, AP, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda CHP yöneticileriyle temasa geçmişti.

CHP'deki durum

TBMM de ve kulislerde bu olaylar cereyan ederken, CHP Ortak Grubu da tartışmalı bir oturum yapıyordu. Tartışmaya, Ecevit'in, cumhurbaşkanlığı seçimine katılmama yolunda grup kararı bulunduğu halde bazı üyelerin oylamaya katılmalarını kınaması üzerine Hıfzı Oğuz Bekata'nın neden oy kullandığını anlatmak istemesi yol açmıştı.

Ecevit, yaptığı kısa konuşmada, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda müzakereyi ve kararı gerektiren yeni bir durum bulunmadığını belirtiyor, Senato Başkanı Tekin Arıburun'la yaptığı görüşmenin özel bir sohbetten başka anlam taşımadığını söylüyordu. Ecevit, dünkü grup toplantısında kendisinin cumhurbaşkanlığı seçimi yapılırken toplantıya katılmama yönünde öneride bulunduğunu, ancak, grubun toplantıya katılma, fakat oy kullanmama kararı almış olduğunu hatırlatıyor ve **«Bu durumda artık üyelerin serbest olmaları ve oy kullanabilmeleri söz konusu değildir. Herkes grup kararı ile bağlıdır»** diyordu.

Grubun kararına rağmen..

Ecevit'in konuşmasından sonra, cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullananlardan Senato Grup Başkanvekili Hıfzı Oğuz Bekata, neden oy kullandığını açıklamak üzere söz istedi. Bekata'nın bu hareketi, grubun bazı üyeleri tarafından protesto edildi. Bekata'nın konuşmasını istemiyenler, bu toplantının sadece Genel Başkanın bilgi vermesi için yapıldığını, başka kimsenin konuşmasına imkân olmadığını söylediler.

Grup toplantısını yöneten Ahmet Durakoğlu, bu itirazlara rağmen, Bekata'yı kürsüye davet etti. Bunun üzerine, protestolar arttı. Bekata, **«TBMM'nin cumhurbaşkanını seçmesi ilkesinin bir anlamda milletvekillerinin ve sena törlerin bu seçime katılmasını em reder bir mahiyet taşıdığını, binaenaleyh grupça alınan seçimlere katılmama kararının anayasaya aykırı olduğunu, bu nedenle seçime katıldığını»** söyledi.

Olay yatıştıktan sonra, Kâmil Kırıkoğlu'nun, Bakanlığa bir öner ge verdiği ve cumhurbaşkanlığı seçimine katılmamak için alınan kararın yeniden gözden geçirilmesini istediği açıklandı. Başkan, bu önergenin, grubun Perşembe günü saat 10.00'da yapacağı toplantıda ele alınacağını belirterek, toplantıya son verdi.

CHP'deki bu hava, hızla örgüte yayılmıştı. Nitekim, İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı Şemsettin Şen, Genel Başkan Ecevit'le Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu'ya çektiği telgraflarda, Ecevit'i, karar ve hareketinden ötürü kutlu yor; Kırıkoğlu'ya ise, **«son tutumunuzun daha önceki kurul kararlarına demokratik saygı esasına dayanan geçmişinizle ters düşmesi üzüntü kaynağımızdır»** diyordu.

Partiler

Kaynayan Kazan

Cumhurbaşkanlığı seçimi artık son günlerine yaklaştığı sıralarda siyasi partilerin iç bünyelerinde bir takım kıpırdanmalar meydana gelmiş, bunlardan bir kısmı basına da yansımıştı.

Geçen haftanın en dikkati çeken haberi, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bir önerisine CHP Genel Sekreteri Kâmil Kırıkoğlu'nun karşı çıktığına dair olanı idi. Gazeteciler şöyle diyorlardı :

CHP Genel Başkanı Ecevit, Cumhurbaşkanlığı secimi konusunda hazırladığı bir bildiri metnini partisinin Merkez Yönetim Kurulu ile Grup Yönetim Kurullarının ortak toplantısına getirmiş, fakat başta Genel Sekreter Kırıkoğlu olmak üzere bazı üyelerin karşı çıkması üzerine bunu kişisel görüşü olarak basına vermek zorunda kalmıştı.

Olayın gerçek yüzü

CHP lideri bir bildiri metni hazırlamış, fakat bazı arkadaşlarının bu bildirinin yayınlanması için zamanın uygun olmadığı yolundaki görüşlerini öğrenince, meselenin üzerine ağırlığını koymaktansa bunu kişisel görüşü olarak basına yansıtmayı tercih etmişti.

Aslında, bir siyasi partide bunun gibi, hattâ bundan daha ağır eleştiirlerin ileri sürülmesi kadar doğal bir olay olmaması gerekir. Çünkü, sadece bir kişinin sözünün geçtiği partilerde demokrasinin en ilkel biçimde bile uygulandığını söylemek mümkün değildir.

Ya öteki partiler?

CHP bu durumda idi de, öteki partiler pek mi süt liman bir ortamda bulunuyorlardı? Asla! En küçüğünden en büyüğüne, ötekilerin içinde de bir gözün öbür göze güveni yoktu. Süleyman Demirel'in, Cumhurbaşkanlığı seçimine on gün kala giriştiği katılma törenlerinin herhalde bir anlamı vardı ve hergün bir emekli subayın AP'ye katılması için düzenlenen törenlerin dış anlamı «Ordudan ayrılanların AP'yi tercih ettikleri» ise, parti - içi anlamı da, günün şartlarıyla meydana gelen iç bünyedeki yelpazelenmeleri önlemekti, parti bünyesinde bir heyecan dalgası yaratarak etrafın fire vermesine engel olmaktı.

Demirel bunu başarabildi mi?

Başaramadığını kendisi de biliyordu. Az önce yanından ayrılan arkadaşının kimlerle neler konuştuğunu kısa zamanda öğreniyordu ama, öğrendiklerini açığa vurmayı bugünün meselesi olarak telâkki etmiyordu.

Miniklere gelince...

Hastalık sadece büyük partilere mahsus da değildi. Henüz cicim aylarını yaşamakta olan CGP bir tarafa bırakılırsa, iktidarda değil, muhalefette bile doğru dürüst söz sahibi bulunmayan Demokratik Parti de kaynayan bir kazan halini almıştı. Bu partide bir «Gençler» grubu teşekkül ettiği ve «Eskiler» adını taktıkları şimdiki yöneticilere karşı bayrak açtıkları biliniyor-

Aydın olmanın sorumu

Hangi aydın kişi ile konuşsam, bana gündelik olaylardan çok, «Cumhuriyet'in ellinci yıldönümün de af çıkacak mı?» diye soruyorlar. Affın, bir toplu mun aydınlarını böylesine meşgul ettiği dönem hiç görülmüş müdür? Toplumumuz, birkaç yıldan beri gerçekten büyük tedirginlikler ve bunalımlar geçirdi. Bunun acısı ve ağırlığı da «aydın kesim» üstünde oldu. Sosyolojik bir tanımlama yapıldığında «aydın kesim» diye bir terim var mıdır? Sanırım yoktur. Fakat dilimizde bazı sorunları iyi anlatabilmek için terim zorlamaları yapılmaktadır. Bu terim zorlamaları neden yapılıyor?

Birçok özgürlükler kısıtlanmıştır. Özgürlükler kısıtlanınca, neyin söylenebileceği, neyin söylenemiyeceği ortaya çıkıyor. Böyle olunca da kavram sıkıntısı çekiliyor. Bazı yazarlarımız buna «kavram kargaşalığı» diyorlar. Oysa ortada görülen, özgürlük kısıtlamalarından doğan «kavram sıkıntısı»dır. Bilimsel yazılara bakın, bilim adamları bile birkaç yıl önce rahatlıkla kullanabildikleri terimleri bugün kullanamamakta, terim kaydırmaları, terim açıklamaları yapmaktadırlar.

Böyle olunca ne olur? Bir kültür gerilemesi ortaya çıkar. Kültürümüz, başka kültürlerden uzaklaşır, başka kültürlerle alış veriş edemez, onlardaki gelişmeleri özümseyemez. Kültürün üstüne bir kara bulut çöker. Özgür tartışmanın yerini, tek yanlı kısıtlı tartışma alır.

Toplumu yönetmeye istekli görünenler, gereği kadar kendilerini yetiştirmiş kişiler olmuyor. Politikanın kaypak, kaygan labirentlerinden süzülerek gelenler, «aydın kişi» olmaktan çok «siyasetçi» kesiliyorlar. Bütün davranışlarında ölçekleri «siyaset» oluyor. Çağımızda her şeyi bilen, her şeye aklı eren «aydın politikacı» ağır basmaktadır. Bizde ise bunun tersi görülür. Konuşmalarındaki, yazmalarındaki seviyeye dikkatinizi çekmek isterim. Profesörlük derecesine ulaşmış kişilere bakıyorum. Bir «antikomünizm» sloganına sarılma, sermaye olarak onlara yetip, artıyor. Karşı çıktıkları her düşünceye «komünist» damgasını vurdukları zaman rahat bir nefes alıyorlar. Böylece siyasal karşıtlarını yasaklar bölgesine itiyorlar, kendileri rahata eriyorlar Gerçekten rahata eriyorlar mı? Sanmıyorum. Bir «antikomünizm» sloganına sarılma kimseyi kolay kolay rahatlandırmaz. Rahatlamış gibi olur, o kadar.

Siyasal karşıtlarını komünistlikle suçlama yöntemi de bizim bulgumuz değildir. Bizden çok önce başka ülkelerde bu yöntem uygulandı, denendi, sonuçları alındı. Denemeler sonunda komünist, komünist oldu; faşist, faşist oldu; kapitalist, kapitalist oldu; liberalist, liberalist oldu. Herşey yerli yerine oturdu. Bizde ise bunların hepsi süs ve gösteriştir. Bakarsın bir varlıklının oğlu, salonlarda, gece kulüplerinde solcudur. Bir yoksulun oğlu sokakta sermayeciden yanadır. Her yerde bir başıbozukluk, dağınıklık, sınıfının karakterine uymayan bezirgânlık egemendir.

Sanki sermayeci kesim her düşüncesini açıkça söylüyor, siyasal karşıtlarını karalıyor da, kültürümüzde bir gelişme oluyor mu? Birkaç yıldır sadece sermayeci için tanılan özgürlüklerden yararlanarak düşün yaşantımızda, sanatsal yaşantımızda yeni adlar belirdi mi? Yeni aşamalar oldu mu? Her yanda bir suskunluk vardır. Aydınlar küsmüştür. Neden saklıyacağız, aydınları suskun bir toplum nereye varır? Üniversitelerin susması isteniyordu. Bugün üniversitelerden hiç bir ses çıkmıyor. Susturmayı dileyenlere soruyorum, şimdi daha mı rahatsınız?

Her rasladığınız aydın kişinin size affı sorması nı bir gelişme ve gelişim sayıyor musunuz? Aydınlığını bildiğim nice sermayeci kişi vardır. Kalabalıklar arasına girdiklerinde dalkavuklarından başka kimseyle selamlaşmamaktadır. Ben de gördüğüm zaman, çoğu kez, selamlaşmak zorunda kalmamak için yönümü dönüyorum. İçimde bu gibilere karşı eski sevginin damlasını taşımıyorum. Belki suçun çoğu onların değil. Fakat bu durumlara gelişimizde ortak payları yok mu? Kim, kimleri ne kadar yanılttı, bilmiyor muyuz sanıyorsunuz? Bir toplumda, birbirlerinin dilini anlayan aydınca bir bağdaşma vardır. Yitirilmiş olan bu aydınca bağdaşmadır. Ülkemiz, zaman zaman, çok karanlık dönemlere girmiştir. Bu karanlık dönemlerden aydınca bağdaşma ile kurtulmuşuzdur.

Bugün tutukluevinde bir kitap çevirisinden ötürü 7,5 yıl hapis yiyip yatanlar vardır. Eğer birkaç kitap çevirmişlerse, bu 7,5 yılı birkaç katı ile çarpın. Yıllar 30'u, 35'i bulmaktadır. Bu kitaplar başka ülkelerde okunma olanağını bile yitirmişlerdir. Bizde ise Ceza Kanununun maddeleri arasında uzun yıllar kapalı kapılar ardında yatmayı gerektiriyor. Bu kitapları, bu cezalandırmaya girişenler okumamışlar mıdır? Okumamışlarsa zaten aydın sayılmazlar. Okumuşlarsa, bu ne pehriz, bu ne lâhana turşusudur?

Bir toplumu düşünsel yönde geliştirme çok zordur. Aydın kişi diye de, bu zorluğu göze alana deniyor. Bu zorluğu göze alanın «affı mağfiret» dilediğini sanmıyorum. Af dileyenler, zorluğu göze alanların yakınlarıdır. Ben kendilerini aydın kişi sanan muktedirlere soruyorum: toplumumuz böyle bir görüntü içine mi girmeliydi? Böyle bir görüntü, bizim kadar onlara da acı gelmiyor mu? Bu ülkeye büyük hizmetler etmiş kişilerin çocukları kitap çevirisinden ötürü hapislerdedir. Bu çocuklar, o babalar tarafından yaban cı dil öğreten okullarda okutulmuşlar, çok iyi eğitim görmüşlerdir. Şimdi bu çok iyi eğitim görmenin bedelini, «Bunları niye öğrendin?» diye ödemektedirler. Böyle mi olacaktı?

Bu soru gereksizdir. Biryere geldik ki, böyle olundu. Bundan kurtulmanın hünerini gösterenlere aydın diyeceğiz...

Mehmed KEMAL

du ama, bunların, yöneticilerin Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili önerilerini Grup toplantısında geçersiz duruma getirecek kadar güçlü olabilecekleri sanılmıyordu. DP'nin Gençler grupu, öteden beri, yöneticilere karşı çıkıyordu. Onların bu muhalefetleri, Genel Başkan Bozbeyli'nin, Anayasa değişikliği nedeniyle Çankaya Köşkünde yapılan toplantıda, eski Demokratlara siyasî haklarının seçimlerden sonra verilmesini teklif etmesi üzerine birden yoğunlaşmış ve Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda son noktasına gelmişti.

Gençler grupu, parti yöneticlerinin Cumhurbaşkanlığı seçiminde izledikleri politikayı hiç mi hiç beğenmiyorlar, eski Demokratların siyasî hakları konusunda Celâl Bayar'ın desteğini kazanmış olmaları na rağmen, bu konuda onları, önderliği Süleyman Demirel'e kaptırmış olmakla suçluyorlardı. Bunun içindir ki, Cumhurbaşkanlığı seçiminden bir gün önce bu seçimdeki tutumlarını tesbit etmek üzere yaptıkları toplantıda, Genel Merkezcilerin görüşlerini reddetmişlerdi. DP Grupu, o gün, tam 10 saat süren bir toplantı yapmıştır. Bu 10 saatlik süre içinde Gençler grupu mensupları, birbiri ardına aldıkları konuşma sırasıyla Genel Merkez yöneticelerini ve özellikle Genel Başkan Bozbeyli'yi son derece yıpratmışlardı. Hele Bozbeyli'nin, Cumhurbaşkanlığı seçimi sorununa çözüm bulmak için parti liderlerini toplantıya çağırması ve bu konuda verdiği demeçte Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi sırasında Demirel'in takındığı tavrı eleştirmiş olması, bardağı taşıran damla olarak bütün konuşmacılar tarafından en ağır sözlerle eleştirilmişti. DP'li gençler şöyle diyorlardı :

«— Sunay Cumhurbaşkanlığına seçildiği zaman hepimiz Adalet Partisi bünyesinde bulunuyorduk. Madem ki Genel Başkan o günlerde Süleyman Demirel'in gizlice Sunay'ın evine gittiğini biliyordu, şu halde bunu neden o günlerde mesele yapmadı? Madem ki o günlerde mesele yapılmıyacak bir davranıştı, şimdi neden bir kınama konusu olarak ortaya getirmek ihtiyacını hissetti? Bu sözler, Demirel'den önce, hepimizi rencide eder.»

İşte Cumhurbaşkanlığı seçimine geçileceği günlerde siyasî partiler, iç bünyeleri bakımından bu durumda bulunuyorlardı. Partiler neden bu durumda idiler? Onları böylesine iç çekişmelere sevkeden şey sadece günün politik olayları mı idi?

Bunlar, aslında, derinliğine incelenmesi gereken konulardır ve herhalde, partilerin iç bünyesinde meydana gelen bu olaylar kendiliğinden oluşmamaktadır. Ve belki de siyasî partiler içinde kaynatılmak istenen kazanın altına ateş sürenler şu anda görünen kimseler de değildir.

Anayasa

Değişiklik gerçekleşiyor

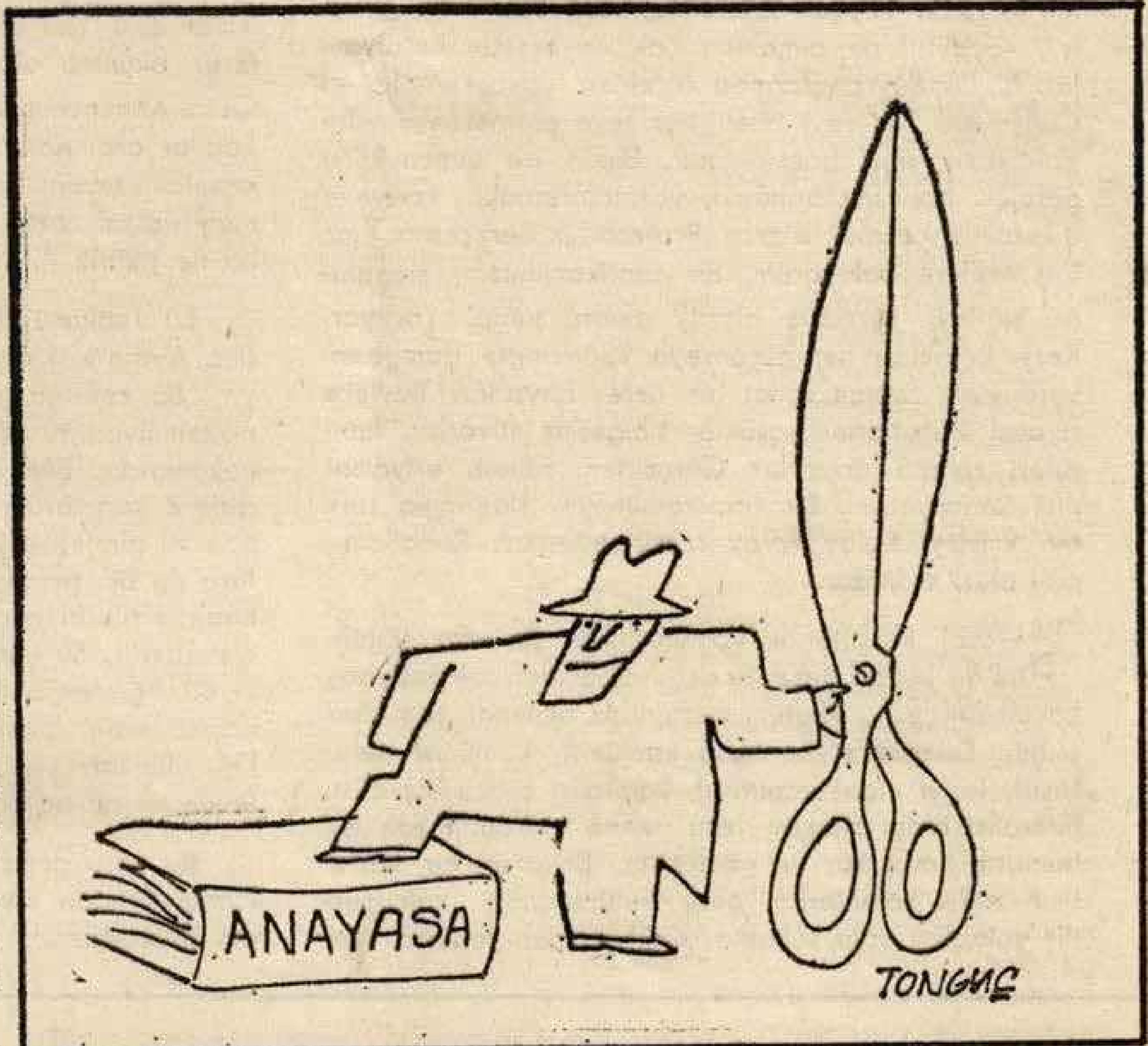
Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve yeniden ek maddeler konulması yolunda Süleyman Demirel ve arkadaşlarının hazırladıkları kanun teklifi, Millet Meclisinden sonra, Cumhuriyet Senatosunda da ele alındı ve son safhasına getirilmiş oldu.

Millet Meclisinden AP, DP ve CGP'nin olaylarıyla geçen değişiklik teklifine Cumhuriyet Senatosunda CHP'liler ve tabii senatörlerce yapılan itirazla da yine aynı grupla ra mensup senatörler taarfından red dedilmiş, böylece, mesele artık son oylamaya kalmıştı. Gerçi teklifin birinci görüşmesi sırasında yapılması gereken oylamada değişiklerin reddi yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştı ama, bunu zamanında farkeden Senato AP Grup Başkanı Ahmet Nusret Tuna, verdiği bir önergeyle durumu korumasını ve kurtarmasını bilmişti.

Değişiklik teklifi, maddeler üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra, açık oya sunulacaktı. O gün AP Senato Grup Başkanvekili Orhan Kürümoğlu'nun verdiği ve kabul edilen bir önergeye göre, Senato, değişiklik teklifi üzerindeki görüşmeler tamamlanıncaya kadar aralıksız çalışmalarına devam edecekti.

Senato, akşam yemeği zamanına kadar maddeler üzerindeki tartışmayı da tamamlamış, maddelerin açık oya konulmasını akşam yemeğinden sonraya bırakmıştı. Yemekten sonra oturum yeniden açıldığında, salondaki AP'li ve CGP'li senatörlerin azlığı göze çarpıyordu. Bununla beraber, kimse, bu kadar kişiyle gerekli oyun sağlanamıyacağı ihtimalini düşünememişti.

Mesele, bir önergenin oya konulması üzerine ortaya çıkmış ve Ahmet Nusret Tuna kurnazlığını göstermişti. Bu önergeyi CHP'li senatörler vermişlerdi ve son oylaması

yapılmadan önce Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmasıyla ilgili mad dede bir değişiklik yapılmasını istiyordu. Önerge oya konuldu ve salonda 128 kişinin bulunduğu, bunlar dan 109'unun oylarıyla reddedildiği anlaşıldı. Fakat, önergenin aleyhinde kullanılan 109 oy, maddenin ka bulü sırasında da kullanıldığı zaman yeterli olmıyacaktı. Çünkü Ana yasa değişikliğine ilişkin bir madde nin kabul edilebilmesi için en az 123 oyun lehte kullanılması gerekiyordu.

Bu durumu gören Ahmet Nusret Tuna, hemen bir önerge hazırlıyarak başkanlığa verdi. Bu önergede «vak tin bir hayli ilerlemiş olduğu» ileri sürülerek, oylamanın gelecek birleşime ertelenmesi isteniyordu.

Tunçkanat Kürsüde

Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, önergenin aleyhinde konuşmak üzere kürsüye geldi; AP'lilerin, Ana yasa değişikliği için gerekli olan 123 oyu sağlayamıyacaklarını görünce oturumu kapatmak istediklerini, bu önergenin, amacı gerçekleştirmek için verilmiş olduğunu söyledi. Tunçkanat, biraz önce AP Grup Başkan vekillerinden Orhan Kürümoğlu'nun görüşmeler tamamlanıncaya kadar birleşime devam olunması için bir önerge vermiş olduğunu ve bunun da kabul edildiğini hatırlattıktan son ra, şimdi verilen önergenin bir samimiyetsizliğin ifadesi olduğunu be lirtti ve reddini istedi.

Tunçkanat konuşurken, AP'liler devamlı olarak lâf atıyorlar ve her cümlesi için «doğru... doğru..» diye bağırdıktan sonra, «sana ne oluyor, biz nasıl istersek öyle yaparız!» diyorlardı.

Nitekim, öyle yaptılar. O sıradaki çoğunluklarının oylarıyla oturumun ertelenmesini isteyen önergeyi kabul ettiler ve böylece, Anayasa değişikliğinin yeeterli oy alamama durumuyla karşılaşmasını önlemiş oldular.

Görüşmelerin öncesi

Senato, bu noktaya, üç gün aralıksız devam eden tartışmalardan sonra gelmişti. Millet Meclisinden geçerek gündeme alınmış olan teklifin görüşülmesine başlandığı ilk gün, konuşmayı CHP Kars Senatörü Sırrı Atalay yapmış ve bazı maddelerin Millet Meclisindeki birinci görüşme sırasında yeter sayıda kabul oyu sağlayamadığını hatırlatarak, bu maddelerin reddedilmiş sayılması gerektiğini, bu nedenle Senatoda görüşülmesine mahal olmadığını ileri sürmüştü. Atalay, şöyle diyordu:

«— Gelin, hep beraber, hukuka bağlı devletin ve hukukun üstünlüğünde birleşelim. Biz oy çokluğunun neler yaptığını gördük ama, bunların, sonunda hüsrana uğradıklarını da gördük.»

Sırrı Atalay, başkanlığa da bir önerge vererek, Millet Meclisindeki birinci görüşmesi sırasında yeter sayıda kabul oyu sağlayamayan, bu nedenle reddedilmiş olması gereken maddelerin teklif metninden çıkarılmasını istemişti.

Oturum başkanı AP'li Macit Zeren, Atalay'ın önerisinin Millet Meclisinin içtüzüğünü ilgilendirdiğini, Senatoda Meclis içtüzüğünün denetlenemiyeceğini söyledi, başkanlık divanının bu nedenle önergeye katılmadığını ileri sürdü. Adalet Bakanı Fehmi Alparslan da önergenin aleyhinde konuştu. Ahmet Yıldız ise Atalay'ın görüşlerine katıldığını belirtti. Yıldız, «Millet Meclisinin karanda bir irade zaafı vardı, bunu gidermek Senatonun görevidir.» diyordu.

Bu tartışmalardan sonra Sırrı Atalay'ın önergesi oya konuldu ve 30'a karşı 110 oyla reddedildi. Bunun üzerine, Anayasa değişikliği teklifinin tümü üzerinde birinci görüşmeye geçildi.

CHP adına Betil

Teklifin tümü üzerinde ilk konuşmayı, CHP Grupu adına Tokat Senatörü Zihni Betil yaptı. Betil, istenen değişikliklerden bir kısmına ka tıldıklarını hatırlattıktan sonra, «Güvenlik Mahkemelerine yapılacak atamalarda adayların Bakanlar Kurulunca tesbiti, Anayasa ilkelerine ve mahkemelerin bağımsızlığı prensibine aykırıdır» dedi ve bu nedenle başta Güvenlik Mahkemelerine yapılacak atamalarla ilgili hükümlere karşı olduklarını ifade etti.

CHP sözcüsüne göre, Anayasayı beğenmiyerek yeni bir anayasa yapmak bir şeydi. fakat Anayasanın aksayan yönlerini düzenlemek başka bir

AHMET YILDIZ
Özgürlükler için...

şeydi. Anayasayı yeniden yapmak niyetinde olanlar vardı ve bu teklifi getirenler de Anayasayı beğenmeyip yenisini yapmak arzusunda olanlardı. Bu nedenlerle CHP Grupu, teklifi getirenlerin niyetiyle birlikte değildi. Eğer Anayasada gerçekten değişiklik yapılmak isteniyorsa, bunun ağırlığı, ekonomik ve sosyal hükümlerinde olmalıydı Betil, bu nedenlerle değişiklik tekliflerinden bazılarına Grupunun olumlu oy vermiyeceğini belirtti.

Öteki itirazlar

Millî Birlik Grupu adına konuşan Muzaffer Yurdakuler de, 1961 Anayasasının Türkiye'nin içine düştüğü anarşik ortamın suçlusu olarak gösterilemiyeceğini belirtti ve şöyle dedi:

«— Anayasa değişmez diye bir iddia olamaz. Ancak, değiştirilmesi için haklı sebeplere dayanması, yapılacak değişikliklerin de anayasanın temel ilkelerinin lâfzına ve ruhuna uygun olması gerekir. 1961 anayasası ne lükstür, ne de ültra - moderndir ve ne de reaksiyonerdir. Devletin en tabii ve önde gelen görevlerinden biri, anarşiyi önlemektir. Devletle anarşi birarada yürümez, ama, devlet olmazsa anarşi alabildiğine genişler. Size soruyorum, gösteriniz, bu Anayasanın hangi maddesi, hangi terimi anarşiyi körüklemiş ve bir anarşik ortamda yürütme organlarının yetkilerini kısıtlayarak, kollarını bağlamıştır?»

CGP Grupu adına konuşan Enver Bahadınlı ise, yapılmak istenen değişiklikleri savundu; bunların, Anayasanın başlangıç bölümünde ve metninde yer alan ilkelere ters düşmediğini ileri sürdü. Bahadınlı'ya göre, on yıllık uygulama ve devletin bütünlü-

> **Sunarız**
>
> *Herkes, Anayasaya saygıdan sözediyor. Biz de saygımızı sunalım bâri.*
>
> *Anayasaya saygılarımızı sunarız.*
>
> *Anayasaya saygılarımızı sunarız.*
>
> *Anayasaya saygılarımızı sunarız.*
>
> *Anayasaya saygılarımızı sunarız.*
>
> *(Yüz kere tekrarlanacaktır.)*

ğünü tehdit eden olaylar, Anayasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılmasını zorunlu hale getirmişti. Bunun için sıkıyönetim mahkemelerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da görevlerine devamını sağlayan ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmasını öngören hükümlere ihtiyaç vardı. Bahadınlı şöyle diyordu:

« — Sıkıyönetim, hürriyetlerin kısıtlandığı bir rejimdir. Bundan kurtulmanın yolu, bütün hak ve hürriyetleri bütünüyle işletmenin çaresi, olağanüstü şartlardan bir an önce çıkmaktır.»

AP Grupunun görüşlerini açıklayan Nahit Altan ise,

«— Devletin gücünü ve hukukun üstünlüğünü gerçekleştirecek anayasa değişiklikleri, anayasaya aykırı olamaz» dedi.

Altan'a göre, 1961 Anayasasının on yıllık uygulaması sırasında uygulayıcıların kavramlarda birleşmeleri mümkün olamamış, bu yüzden bir kavram kargaşası ortaya çıkmıştı. Ülkenin anarşiye sürüklenmesinin başlıca nedeni de bu idi. Nahit Altan şöyle devam etti:

«— 1971 yılında Anayasanın 35 esas maddesi değişmiş, 9 geçici madde eklenmiştir. Icra, etkili bir hale getirilmiştir. Fakat, şimdi Anayasada yeniden değişiklik yapmak zorunlu hale gelmiştir.»

Ahmet Yıldız sert konuştu

Anayasa değişikliği teklifinin tümü üzerinde kişisel görüşünü açıklayan Tabii Senatör Ahmet Yıldız da «Bu değişikliklerle yeni bir özgürlük savaşının kapılarını açıyoruz» diye başladığı konuşmasında, geri alınan özgürlüklerin yeniden kazanılması için bir savaş başlayacağını ve Türkiye'nin gelecek günler için daha sert bir savaş ortamına itilmek üzere bulunduğunu söyledi. Yıldız sözlerini şöyle bitirdi:

«— Ben böyle bir savaşı kendime görev sayıyorum. Bugünkü değişiklikler, Weimar Cumhuriyetinin sonunu hazırlayan nedenlerle aynıdır. Bugünkü değişikler, Kerenski iktidarının sonunu hazırlıyan nedenlerden değişik değildir.»

Demirel'in tutumu nedeniyle AP'den ayrılmış bulunan Diyarbakır bağımsız Senatörü Selâhattin Cizrelioğlu ise, Devlet Güvenlik Mahkemeleri nin Anayasanın özüne aykırı düşecek siyasî amaç ve olağanüstü nitelikler taşıdığını belirtti, bunun bir bakıma da, mevcut mahkemelere güvensizlik ifade edebileceğini söyledi. Cizrelioğlu'ya göre, bu gibi mahkemeler, tarihin hiçbir safhasında iyi örnekler vermemişlerdi ve Anayasada yapılmak istenen değişiklikler bir hükümet diktası getirecek nitelikler taşıyordu.

ADALET BAKANI FEHMI ALPASLAN
Hükümet ne istiyor?...

Görüşmeler tamamlandı

Böylece, değişiklik teklifinin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış oluyordu. Şimdi Adalet Bakanı konuşacak ve Hükümetin görüşlerini açıklıyacaktı. Adalet Bakanı, Hükümetin görüşlerini açıklayacağı yerde, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, bir Grup toplantısında, «Anayasa değişikliğini Silâhlı Kuvvetlerin istediği yolundaki görüşlerin gerçeği yansıtmadığı izlenimini edindiği» yolundaki sözlerini cevaplamak isteyince görüşmeler daha bir süre uzamak zorunda kaldı. Bakan, Anayasa değişikliğine Hükümetin isteği üzerine, geçen yıl Florya köşkünde yapılan toplantıda karar verildiğini hatırlattıktan sonra, sözü CHP Genel Başkanına getirdi ve şöyle dedi:

«— Ecevit, aklınca, bize, bu değişiklikleri Ordu istiyor dedirtmek istemekte, bir taraftan da Ordunun bu değişikliklere karşı olduğu havasını vermeğe çalışmaktadır. Anayasa değişikliğini isteyenin Hükümet olduğu bir gerçektir. Ordu da, Hükümetin isteğinden sonra yapılan bir brifingde bunun yerinde olduğu görüşünü taşıdığını belirtmiştir. Bu brifingde bütün liderlere dağıtılan, bir tanesi de sayın Ecevit'te bulunan kitabın 172'nci maddesinde Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulması lüzumunu Türk Silâhlı Kuvvetlerinin benimsediği sarahatle ifade edilmektedir. Hükümetin istediği, memleketimizin bugünkü ağır şartlardan kurtarılmasıdır. Dünü karartan ellere bir daha teslim etmemek için Hükümetin gerekli gördüğü tedbirleri, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin de arzu etmesi tabiidir. Sayın Ecevit in zihinleri bulandırmaya mâtuf sözleriyle ilgili gerçek durumu size arzetmeyi vazife bildim.»

Suçluları gizlemenin yolu

Adalet Bakanından sonra söz alan CHP Sivas Senatörü Hüseyin Öztürk, millî iradeye değer vermeden tüzük değiştirir gibi anayasa değişikliği yapmak istendiğini ifade ettikten sonra,

«— Anayasa değişikliği, asıl suçluları kamufle etmek için uydurulmuş bir yoldur. Oysa, siyasî iktidarların anayasayı yozlaştırmasını önleyecek tedbirler gerekir» dedi.

Öztürk'e göre, Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile sürekli bir sivil sıkı yönetim devri yaratılmak isteniyordu. O zaman, Türkiye'de demokrasinin tam olarak işlediği nasıl, utanç duyulmadan, söylenecekti? Askerî Yargıtay Başkanı da karşı çıktığı halde bu değişiklikler yapılmak isteniyordu ve Anayasa Mahkemesinin bunları iptal edeceği bilindiği halde, boşuna bir gayretin içinde bulunuluyordu.

Bu tartışmalardan sonra teklifin tümünün oylanmasına geçildi. Açık oylamaya 162 üye katılmış, bunlardan 139'u kabul, 23'ü de red oyu kulanmıştı. Böylece, değişiklik teklifinin maddelerine geçilmesi kabul edilmiş oluyordu.

Oylama sırasında bazı CHP'li senatörlerin teklifin tümüne kabul oyu vermeleri ise gerçekten bir sürpriz olmuştu. Bunlar, Hıfzı Oğuz Bekata, Fikret Gündoğan, Salih Tanyeri gibi yönetici durumunda bulunan senatörlerdi ve kendilerine daha bazı CHP'liler de katılmışlardı. İsmet İnönü, Nihat Erim, Ferit Melen, Fahri Korutürk, Nejat Sarlıcalı, Mehmet Ali Pestilci ve Salim Hazerdağlı da kabul oyu verenler arasında bulunuyordu. Teklifin tümüne red oyu verenlerden bazıları ise şunlardı:

Ekrem Acuner, Cihat Alpan, Mucip Ataklı, Selâhattin Babüroğlu, Turgut Cebe, Selâhattin Cizrelioğlu, O-

CHP'LI FIKRET GUNDOGAN
Anayasa değişikliği lehinde...

zer Derbil, Suphi Gürsoytrak, Fatma Hikmet Işmen, Kadri Kaplan, Suphi Karaman, Kâmil Karavelioğlu, Samı Küçük, Muslihittin Yılmaz Mete, Sezai Okan, Fahri Özdilek, Mehmet Özgüneş, Selâhattin Özbay, Fakih Özlen, Haydar Tunçkanat, Ahmet Yıldız ve Muzaffer Yurdakuler.

Sırrı Atalay, Refet Aksoyoğlu, Nazif Çağatay, Vehbi Ersü, Bahriye Üçok, Nuri Ademoğlu, Şevket Köksal, Şükran Özkaya, Hüseyin Öztürk, Mehmet Pırıltı, Tayfur Sökmen, Fethi Tevetoğlu, Mustafa Tığlı, İhsan Topal oğlu, Halil Tunç, Mansur Ulusoy ve Saffet Ural ise toplantıda hazır bulunamamışlar ve oy kullanamamışlardı.

Bu iş burada bitmez!

Teklifin maddeleri üzerindeki görüşmeler pek uzun sürmedi. CHP'liler le bazı tabii senatörlerin, Devlet Güvenlik Mahkemesine yapılacak atamalara ve sıkıyönetim mahkemelerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da devamını sağlayan maddeye, bu arada gözaltında bulundurma süresinin 15 gün olarak tesbitine ilişkin değişiklik önerileri, Millet Meclisinde olduğu gibi, AP'li, CGP'li ve DP'li üyelerle kendilerine katılan bağımsızların oylarıyla reddedildi.

Bu durumda, Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisinden geçtiği şekilde Cumhuriyet Senatosunda da kabul edleceği ve kanunlaşarak yürürlüğe gireceği anlaşılıyordu. Ne var ki, teklifin maddeleri oylanacağı sırada, AP, CGP, DP koalisyonu yeterli sayıya sahip olmadıklarını anlayınca oylama işleminin ertelenmesini sağlamışlardı.

Cumhuriyet Senatosu, TOPLUM dergisi baskıya verildiği sırada, Anayasa değişikliğinin ikinci görüşmesini ve maddelerinin oylanmasını da tamamlıyacaktır.

İmar-İskân

Kazançlı işler

Memurları huzursuzluk içinde bulunduğundan, uzun süreden beri için için kaynamakta olan İmar ve İskân Bakanlığında geçtiğimiz haftalarda yapılan yeni atamalar, huzursuzluğu büsbütün körükledi, Bakanlığın bazı mensupları da istifa kervanına katıldılar.

İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker, Bakanlığını eski Bakan Selâhattin Babüroğlu'nun «adamlarından» temizleme yolundaki gayretlerini başarıya ulaştırma yolunda büyük bir adım daha atmış ve AP adına önemli bir görevi de yerine getirmiş oluyordu. Teknik bir bakanlık olarak görünmesine rağmen, İmar ve İskân Bakanlığı politik alanda büyük önem taşıyan bir yerdir. Belediyelerin imar işleri, bu Bakanlıkta düğümlenmekte; yapı kooperatifleri çalışmalarında bu Bakanlıkla ilişki kurmak ve önlerine çıkarılan formalite güçlüklerini «dostluklar» sayesinde halletmek zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden de İmar ve İskân Bakanlığı, particilik ilişkileri bakımından eşi bulunmaz bir çalışma alanı hâline gelme olanaklarını bünyesinde taşımaktadır.

TURGUT TOKER

Yeni yazarlarımızdan!...

Usta politikacılık

Oturduğu koltuğun sağladığı olanaklardan yararlanmayı çok iyi bilen Turgut Toker, usta bir politikacı olduğunu, AP'nin son büyük kongresinde göstermiş ve Demirel'in hazırladığı Genel İdare Kurulu aday listesine alınmamış olmasına rağmen, kendini seçtirmeyi başarmıştı. Toker'in bu başarısında en büyük etken, İmar ve İskân Bakanı olarak, AP'li belediyelere yaptığı büyük yardımlardı. Büyük Kongrede delege olan AP'li Belediye başkanları da Turgut Toker'den gördükleri yakınlığı, onu, Genel İdare Kuruluna seçmekle mükâfatlandırılmışlardı.

Bakanlığını istediği şekle sokma yolunda önemli adımlar atan Turgut Toker'in, geçtiğimiz günlerdeki bir diğer başarısı ise, yayınladığı bir kitap oldu. Toker, bu kitap sayesinde, Türkıye'nin ölçülerine göre, astronomik sayılabilecek bir telif hakkı sağlayabilecekti.

Eh, önümüzdeki Ekim ayında seçimlerin yapılacağı ve seçimlere katılmanın da büyük masrafları gerektirdiği düşünülecek olursa, Turgut Toker'in hiç olmazsa şu sıralarda geleceğe güvenle bakmakta olduğunu söylemek mümkün olabilir. Zaten Turgut Toker'in yayınladığı kitap da geleceğe güvenle bakabilmek üstüne: «BAĞ—KUR»! Geçtiğimiz yıl çıkan Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, kitabın konusunu teşkil ediyor. Turgut Toker, dört sayfalık bir önsöz ve sosyal güvenlik sistemi hakkında 30 sayfalık bir yazısına, BAĞ–KUR kanunu teklif ve tasarısının gerekçesini, kanun metnini, kanun hükümlerine dair yapılmış açıklamaları ve ilgili kanun maddelerini eklemiş ve ortaya 156 sayfalık bir kitap çıkmış.

Seçim masrafı çıktı!

Bir Bakanın yayınladığı kitabın resmi ve özel kuruluşlarda göreceği rağbet hesaba katılırsa, Turgut Toker'in bu kitabının önümüzdeki haftalarda satış listelerinin başına geçip, «best seller» olacağını söylemek bir kehanet sayılmamalıdır. Nitekim, birçok sendika daha şimdiden çok sayıda kitap almış bulunuyor. Ancak Toker'in şu sıralardaki şanssızlığı, Cumhurbaşkanı seçiminden sonra Melen Hükümeti'nin istifa edecek olması. Eğer kurulacak hükümette Toker yer almıyacak olursa, kitabın satışı belki biraz yavaşlayabilir. Bu yüzden, şu sıralarda kitabın satışına önem vermek gerekecek.

Okurlarımıza bu kitabı almalarını salık verecektik ama, kitabın üstünde isteme adresi, ya da dağıtıcının kimliğine ait bir kayıt yok. Ancak, kitaptan edinmek isteyen okurlarımız İmar ve İskân Bakanlığı Özel Kalemine, bu kitabı nereden sağlayabileceklerini sorarlarsa herhalde bilgi alabilirler. Kitabın fiyatı, 20 liradır.

TOKER'İN KİTABI

«Ben de Bağkur'u yazdım...»

uluslararası PARA savaşı

Bunalım giderilemiyor

Uluslararası para bunalımı, Batılı devletler için en önemli konu olmakta devam ediyor. 13 Şubat tarihinde yapılan Dolar devalüasyonu, bunalıma hiçbir çözüm getiremedi. Devalüasyondan iki hafta sonra, Batılı ülkelerin döviz borsalarından yeni tehlike işaretleri gelmeğe başladı. Tabii, bu ülkelerin en başında gene Federal Almanya ve Japonya vardı. Kısa bir süre sonra bütün Batılı başkentlerden koro halinde feryatlar yükselmeğe başladı. Geçen haftanın başında, bir gün içinde 6 milyar dolar satınalmak zorunda kalan Federal Almanya Merkez Bankası'nın önerisi üzerine hükümet, döviz borsalarını belirsiz bir süre için kapattı. Federal Almanya'yı diğer Batılı ülkeler izledi. Ortada açık bir gerçek vardı: Yüzde 10 oranındaki Dolar devalüasyonu, çıkış yolu olamamıştı. Uluslararası paralar arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için köklü ve uzun vadeli tedbirlere ihtiyaç vardı.

Toplantı, toplantı, toplantı..

İşte, geçen hafta, Batılı ülkeler arasında yapılan çok sayıdaki görüşme ve toplantı hep, bu tedbirlerin neler olacağı etrafında yoğunlaşıyordu. Önce Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye ülkelerin Maliye Bakanları Brüksel'de toplandılar. Bu toplantının amacı, ABD ve Japonya ile görüşmelere girişmeden önce ortak bir formül üzerinde birleşmekti. Ama ne var ki, bu birleşme sağlanamadı. Bütün üye ülkelerin, paralarının Dolar karşısındaki değerini serbest bırakmaları, yani paraların serbest piyasada dalgalanarak kendi değerlerini bulmaları önerisi de kabul edilmedi. Çünkü bunun için en başta Federal Almanya'yı ikna etmek gerekiyordu. Paralarının değerinin gerçekte fiili değerinin çok üstünde olduğunu bilen Almanlar, bu yola yanaşmıyorlar ve bunalımın Avrupa ile Amerika arasında varılacak bir uzlaşma yoluyla ve «müttefiklik ruhu içinde» çözümlenmesini istiyorlardı. Nihayet geçen haftanın sonunda Paris'te, Avrupa Ekonomik Topluluğunun dokuz üyesi ile ABD, Japonya, İsveç, İsviçre, Kanada temsilcileri biraraya geldiler. En iyimser gözlemciler bile bu konferansta kesin bir sonuca ulaşılabileceğine inanmıyorlardı. Nitekim konferansın açılmasıyla bir hafta ertelenmesi bir oldu.

Kavganın asıl nedeni

Kapitalist sistemin paraya olan düşkünlüğü kimsenin meçhulü değildir. Ama kapitalist ülkelerin, paralarının karşılıklı değerine niçin bu kadar hayati bir önem atfettikleri sorulabilir. Bu sorunun cevabı, doğrudan doğruya, bu ülkelerin yapısal özelliklerinde gizlidir. Söz konusu ülkelerde ekonominin büyük kısmına egemen olan tekeller, ancak, çok geniş bir dış pazara dayanarak ayakta durabilmektedirler. Dolayısiyle, ekonominin bütünü ile tekeller arasında kurulan kader birliği, dış ticareti bu ülkeler için diğer ülkelere oranla çok daha önemli bir duruma getirmektedir. Paranın dış değeri konusunda kapitalist ülkelerin gösterdikleri aşırı duyarlılığı da, bu öneme bağlı olarak düşünmek gerekir. Kısaca özetlersek, kapitalist ülkeler arasındaki para kavgası gerçekte dış ticaret alanında ki kavganın uzantısından başka birşey değildir. Fakat dış pazarların bu ülkeler için ayakta kalabilmenin zorunlu koşulu olduğunu hatırdan çıkartmamak gerekmektedir.

Bilânçolar denk olsa..

Eğer yeryüzündeki bütün ülkeler tam dışarıdan kazandıkları kadar dış harcama da bulunsalar, yani bütün ülkelerin ödemeler bilânçoları hep denk olsa, uluslararası bir para bunalımı da hiçbir zaman doğmazdı. Ancak, böyle bir durum gerçek hayatta hiçbir zaman düşünülemez. Bir kere, azgelişmiş ülkeler ihraç ettikleri tarımsal ürünlerin ithal ettikleri endüstriyel ürünlere oranla sürekli değer kaybetmesinden ötürü dış ticaret bilânçolarını açıkla kapatmak zorundadırlar. Bu durum, özellikle endüstrileşme yoluyla kalkınma amacındaki ülkeler için geçerlidir. Örneğin 1958—68 yılları arasında ki on yıllık dönemde gelişmiş ülkelerin ihraç malları fiyat endeksi yüzde 6 yükselirken, azgelişmiş ülkelerin ihraç malları fiyat endeksi yüzde 2 gerilemiştir. Gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere yapılan ekonomik kalkınma yardımları dış ticaret alanında karşılaşılan bu zararın yaklaşık olarak ancak yarısını karşılayabilmektedir. Bu durumda,

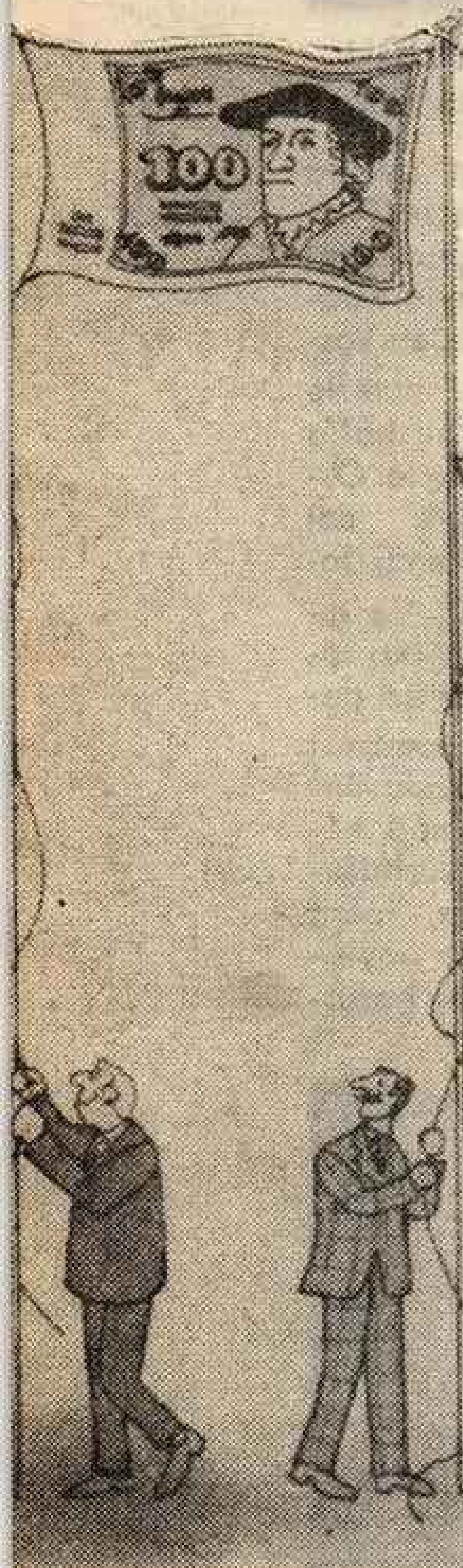
Washington'daki y
malarında, yeni bir
madıklarını ve öne
bir uzlaşma sağlan
hareket edecekleri
ni kısıtlamalar get
Bu nedenle, ulusla
ginç gelişmelere g

Alman Markının değer ka
ünlü Stern dergisinde yayı

eticiler, çeşitli açıkla-
evalüasyona niyetli ol-
ikleri ilkeler etrafında
ıazsa, kendi başlarına
özellikle ithalâtta ye-
ceklerini belirtiyorlar.
rası para savaşının il-
e olduğu söylenebilir

ması üzerine Almanya'nın
nan karikatür.

ödemeler bilânçosunun denkliği açısından, gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelere oranla, her zaman daha elverişli bir durumda oldukları açıktır. Zaten bu nedenledir ki, az gelişmiş ülkeler devamlı dış açıklarla karşılaşırlar ve bu açıkları kapatmak için borçlanmak zorunda kalırlar. Borçlanma olanaklarının daralması halinde de astronomik rakamlara varan devalüasyonlara başvururlar.

Doların serüveni

Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelere karşı dış ticaret alanında mutlak bir üstünlüğe sahipseler de, bu üstünlük, tüm gelişmiş ülkeler için aynı değildir. Ayrıca, gelişmiş ülkeler arasında, az gelişmiş ülke pazarlarını olduğu gibi, karşılıklı olarak birbirlerinin iç pazarlarını ele geçirmek için de kıyasıya bir rekabet mevcuttur. Esasen, dünya ticaretinin en büyük bölümü bu ülkeler arasında oluşmaktadır. Son yılların ekonomik gelişmeleri, gelişmiş ülkeler arasında dış ticaret açısından ABD ile Batı Avrupa ve Japonya'yı en keskin biçimde karşı karşıya getirmiştir. Bu gelişmelerin önemli bir sonucu, Doların, İkinci Dünya Savaşından beri süregelen üstünlüğünü kaybetmesi olmuştur. Doların egemen para olmaktan çıkması, ABD'nin dış ekonomik ilişkileriyle tam bir paralellik göstermektedir.

ABD, İkinci Dünya Savaşından sonra, ekonomik alandaki rakipsiz durumunun sonucu olarak, dış ticaret bilânçolarını daimî surette fazlasıyla kapatmıştı. Bu da, doğal olarak, Doların gittikçe güçlenmesi sonucunu doğuruyordu. Ancak zamanla, ABD yöneticileri, âdeta bu durumun ebediliğine inanırcasına, akıl almaz askeri harcamalara girişmişlerdi. Ülkenin **«hür dünyanın jandarması»** statüsünün bir gereği gibi görülen bu harcamalar, dış ticaret fazlalarını yuttuğu gibi, ülkeyi sürekli bir dış açıkla karşı karşıya bırakıyordu. Örneğin, 1970 yılında ABD'nin dış ticaret bilânçosu 2 milyar dolar fazlayla kapandığı halde, ödemeler dengesi 10.7 milyar dolar açık vermişti. Fakat A.B.D. için asıl dönüm yılı, 1971 oldu. Ülke tarihinde ilk kez, dış ticaret bilânçosu 2.5 milyarlık bir açık gösteriyordu. Aynı yıl, ödemeler bilânçosundaki açık ise, gelmiş geçmiş bütün rekorların üstünde idi: Tam 30.5 milyar dolar.

Denge kurulamıyor

18 Aralık 1971'de Dolar, tarihinde ikinci ve otuz yıla yakın bir süreden beri ilk devalüasyona uğradı. Nixon yönetimi, aynı zamanda tarihsel bir kararla, Doların istenildiği zaman Amerikan Bankası tarafından altına çevrilmesi esasını, yani konvertibilite yükümlülüğünü de kaldırıyordu. Bu kararla, Dolar aracılığıyla yürürlükte olan Altın Kambiyo sistemi de tarihe karışmış oluyordu. Fakat bu devalüasyon da ABD'nin dış ödemeler dengesini sağlamaya yetmedi. 1972 yılında dış ticaret açığı 6.8 milyar dolar, ödemeler dengesi açığı ise 10.8 milyar dolar olmuştu. Görüldüğü gibi, dış ticaret alanındaki üstünlüğünü artık iyice yitirmiş olan ABD, dış harcamalarını oldukça kısmasına rağmen, denge kuramıyordu.

Prof. Schultz planı

Geçen yılın sonlarında ABD Maliye Bakanlığı'na getirilen iktisat profesörü George Schultz, uluslararası para bunalımının çözümü için bir plan hazırladı. Schultz planı, bütün ülkelerin paralarının değerini rezervlerinin durumuna göre sürekli olarak âyarlamaları-

Buna göre, yıl sonunda rezervlerinin azaldığını gören bir ülke, parasının değerini de buna göre düşürecek ve rezervleri artan ülke ise parasının değerini arttıracaktı. Böylelikle, zaman zaman, dünya ticaretini derinden etkileyen büyük orandaki devalüasyonlar yerine, her yıl, etkileri daha sınırlı kalacak düşük oranlı devalüasyonlar öngörülmekteydi. Oldukça esnek ve dinamik bir sistemi öngören Schultz planı, diğer Batılı ülkeler tarafından henüz onaylanmış değil. Plan üzerinde devam eden görüşmelerin ancak Eylül ayında yapılacak olan Dünya Para Fonu toplantısında bir sonuca bağlanacağı tahmin ediliyor.

Bu arada, Washington'daki yöneticiler, çeşitli açıklamalarında, yeni bir devalüasyona niyetli olmadıklarını ve önerdikleri ilkeler etrafında bir uzlaşma sağlanamazsa kendi başlarına hareket edecekleri ni, özellikle ithalâta yeni kısıtlamalar getireceklerini belirttiler. Uluslararası para kavgasının ilginç gelişmelere gebe olduğu söylenebilir.

TOPLUM

DÜNYA

Sola doğru..

Demokratik solun başarısı

1972'nin ikinci yarısında başlayan eçimler dizisi, 1973'ün ilk üç ayında da bütün hızıyla devam etti. Dünyanın değişik köşelerinde yapılan seçimlerin sonuçları üzerinde yapılacak kaba bir gözlem, sözkonusu seçimlerin hemen hepsinde sol partilerin önemli ilerlemeler kaydettiklerini, hattâ birçok yerde yıllardan beri süregelen tutucu iktidarları devirerek hükümet sorumluluğunu ele geçirdiklerini göstermektedir. Bu gözlem, tüm sol partiler için geçerli olmakla birlikte, özellikle ortanın solundaki sosyal demokrat partiler için daha bâriz bir tablo çizmektedir. Sözünü ettiğimiz seçim zincirinin Uzakdoğudaki halkalarını oluşturan Avusturalya, Yeni Zelanda ve Japonya'dan ilk ikisinde sosyal demokrat partiler, ki bunların ikisi de İşçi Partisi adını taşımaktadır, tutucu partilerin çok uzun bır dönemden beri süregelen iktidarlarına son vermişler ve seçimlerden iktidar olarak çıkmışlardır. Japonya'da ise değişmez iktidar sayılan Liberal Parti ilk kez Sosyalist ve Komünist partilerin rekabeti karşısında iktidarının tehlikeye girdiğini görmüştür. Dünyanın bir başka köşesinde, Şili'de ise Allende'nin demokratik sosyalizm denemesi, geçen hafta yapılan seçimler sonunda, ikibuçuk yıllık iktidar dönemindeki tüm engellemelere rağmen gerileme değil ilerleme göstermiştir.

Avrupa'daki gelişmeler de demokratik solun yükselen başarı grafiğini kanıtlamaktadır. Kasım ayında yapılan Federal Almanya seçimlerinde Sosyal Demokrat Parti yerini sağlamlaştırırken, Belçika, Hollanda, Danimarka ve İrlanda seçimlerinden sosyal demokrat partiler gene zaferle çıkmışlardır. Son olarak, geçen hafta içinde İrlanda'nın da katılmasıyla Ortak Pazar içindeki demokratik sol blok dengeyi kesin olarak kendi tarafına çevirmiş bulunmaktadır. Ve nihayet dünya kamuoyunu uzun bir süreden beri meşgul eden Fransız genel seçimlerinde Sosyalist, Komünist ve Radikal Sol partilerden kurulu Birleşik Sol Cephe, iktidardaki sağ koalisyonu yenmesine rağmen, yürürlükteki seçim sistemine yenilmiş, fakat gene de Parlamentodaki üye sayısını iki katından fazla arttırmayı başarmıştır.

CUMHURBAŞKANI PÓMPIDOU
Son çare: Yasaları çiğnemek

F' ALMANYA'DA BRANDT
Sosyal Demokrasinin zaferi

Sol, kezevenkler, sol!

Fransa'da seçimler sonuçlandı: Sol ağır basıyor.
İrlanda'da seçimler, Sol'u iktidara getirdi.
Şili'de halk, Allende'yi Sağcılara yedirmedi
Caponya'da Sol, son derece güçlü.
İtalya'nın Fransa'dan kalır yanı yok.
Batı Almanya'da Sosyal Demokratlar iktidarda.

Bütün bunları, gazetelerde görüp okuyoruz. Dünyanın Sola doğru hızlıca gittiği şu günlerde, Madrit'te şöyle bir olay geçmiş:

Öğretmen, öğrencileri toplamış, kır gezisine çıkartmış. Okulla kır arasındaki yolu marşlar söyliyerek geçen öğrenciler, bir süre sonra marşları bitirmişler, fakat yol bitmemiş. Öğretmen.

— Niçin susuyorsunuz, demiş. Hadi, söylesenize!

— Marşları bitirdik öğretmenim, demişler.

Öğretmen,

— Söylediklerinizi bir daha söyleyin, demiş.

Çocuklar başlamışlar, marşları yeniden söylemeğe. Bir süre sonra marşlar yine bitmiş, fakat yol bitmemiş. İşin kötüsü, öğretmenin aklında da hiçbir marş yokmuş. Çocuklar başlamışlar, sağa sola dağılmağa, şakalaşmağa. Bunun üzerine öğretmen, yüksek sesle tempo tutmağa başlamış:

— Sol, kezevenkler, sol! Sol, kezevenkler, sol! Sol, kezevenkler, sol!

Franko'nun adamları, bunu duyunca, öğretmenin yanına sokulmuşlar,

— Bravo, demişler. Franko'nun öğretmeni böyle olmalı işte! Senin hakkında çok iyi bir rapor verebiliriz.

Buçuk kazandı

Fransa'da Sol Cephe, yüzde yarım oy farkıyla seçimi kaybetti.

Bu demek : Pompidou'lu Sağ Cephe, yüzde yarım oy farkla iktidarda kaldı. Kaybettiği sandalye sayısı : 98!

Bizde yarıma «buçuk» da denir.

Bu hesaba göre : «Buçuk + Alengirli Seçim sistemi = Pompidou'lu Sağ iktidar.»

Yâni, alengirli seçim sistemini çektiniz mi aradan, «Buçuk» ortada kalıyor.

Fransa

Oylar solun, iktidar sağın

Pazar günü yapılan Fransa genel seçimlerinin ikinci turunda, iktidardaki De Gaulle'cü partiler, Parlamentodaki çoğunluklarını koruçular. Polenezya ve Guadalop adalarında seçimler daha sonra yapılacağ için kesin sonuçlar henüz alınamadı. Ancak belli olan milletvekillikleri De Gaulle'cülerin, hükümeti kurmak için gerekli olan 246 sandalyenin üstüne çıktıklarını gösterdi. Çoğunluk partileri, buna rağmen, seçimden önce sahip oldukları 386 milletvekilliğinin 100'den fazlasını kaybettiler.

Birleşik Sol Cephe, seçimlerden aynı miktarda kazançlı çıkmakla birlikte, beklediği zaferi sağlayamadı.

Bunun en önemli nedeni olarak, De Gaulle döneminde çıkartılan adaletsiz seçim kanunu gösterilebilir. Bu seçim sistemi sayesinde sağcı çoğunluk partileri ilk turda oyların ancak yüz de 40'ını aldıkları halde, milletvekilliklerinin yüzde 55'ten fazlasını çıkarmayı başarmışlardır. De Gaulle'cüler iki tur arasında da boş durmamışlar, önce merkezci Reformistlerle bir seçim protokolü yaparak kendi adaylarının önde olduğu seçim bölgelerinde bunların adaylarının çekilmelerini sağlamışlardı. Nihayet tüm seçim kampanyası boyunca sağcıların en başta gelen propagandacısı gibi çalışan Devlet Başkanı Pompidou, seçim propagandasının yasak olduğu Cumartesi gecesi bir radyo - televizyon konuşması yaparak, halkı, Sol Cepheye oy vermemeye çağırmıştır. Bu koşullar altında iktidarda kalmayı başarabilen Fransız sağının önümüzdeki Başkanlık seçiminde aynı başarıyı gösterebilmesi herhalde çok güç olacaktır.

Fransız seçim sistemi

Fransa'da sağcılara, oyların ancak beşte ikisini almalarına rağmen, iktidara gelme olanağını sağlayan seçim sistemi, 1958'de yürürlüğe konulmuştur ve bu dönemin istikrarlı hükümet kurma çabalarının bir sonucudur. *«Çift turlu dar bölge sistemi»* diye adlandırılan bu sistemde seçim bölgeleri nüfusa göre değil, idarî birimler esasına göre belirlenmektedir. Bu da, doğal olarak, kırsal yerlerde daha güçlü bulunan sağcı partilerin lehine işleyen bir mekanizmayı ortaya çıkarmaktadır. Her seçim bölgesinden bir milletvekilinin seçildiği bu sistemde, örneğin, Meclise sağcı bir milletvekili gönderen Güney Fransa'daki Lozere seçim bölgesinde sadece 25 bin seçmen bulunmasına rağmen, komünist bir milletvekili gönderen Paris yakınındaki Seine - Saint Denis seçim bölgesinde 70 bini aşkın seçmen bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da 1968 seçimlerinde seçilen her sağcı milletvekiline 35 bin oy düşerken, bir solcu milletvekilinin seçilebilmek için bunun dört katı oy alması gerekmiştir.

Seçmen yaşı : 21!

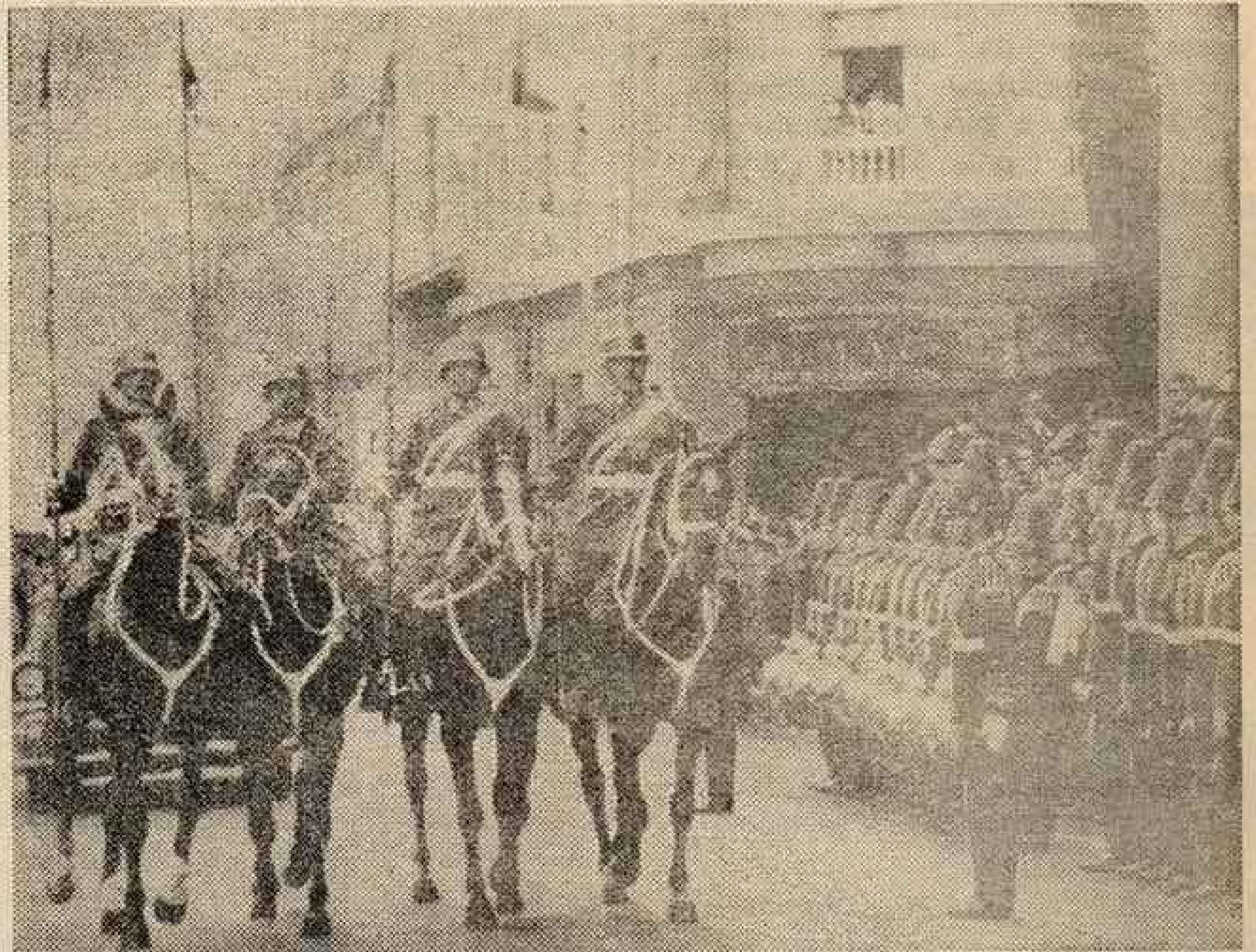
Ayrıca, Avrupa'da artık rastlanmayacak biçimde, Fransız seçmeni, oy kullanabilmek için 21 yaşını doldurmuş olmak zorundadır. Nihayet son seçimlerde tüm seçmenler arasında kadın seçmenlerin sayısı erkek seçmenlerden birbuçuk milyonluk bir fazlalık göstermektedir. Kadın seçmenlerin genellikle sağa daha yakın oldukları veya sağın umacı propagandalarından daha kolaylıkla etkilenecekleri açıktır. Milletvekili adaylarının ise 23 yaşını doldurmuş olmaları ve hazineye 1000 frank yatırmaları gereklidir. Fakat eğer oyların en az yüzde 5'ini alabilirlerse, bu parayı da geri alabilirler.

İşte ulusal iradenin bu yollardan gerçekleştiği Fransa'da Aralık ayında parlamento feshedildiği zaman milletvekilliklerinin partiler arasındaki dağılımı şöyle idi : De Gaulle'cüler (toplam) 365, Sosyalistler 43, Komünistler, 33, Radikal Sosyalistler 10, Bağımsızlar 31.

Şili

Allende'ye yeşil ışık

Şili'de geçen hafta yapılan genel seçimlerin kesin sonuçları belli oldu. Buna göre Devlet Başkanı Allende'nin Sosyalist, Komünist ve Radikal partilerden oluşan Halk Birliği, oyların yüzde 43.4'ünü, Hristiyan Demokrat ve Ulusal partilerden oluşan muhalefet ise oyların yüzde 54.7'sini aldı. Halk Birliği'nin

ŞILI ORDUSU BIR GEÇIT TÖRENİNDE: Politikanın dışında.

oyları 1970 Başkanlık seçimine oran la yüzde 5'lik bir artış, 1971'deki belediye seçimlerine oranla ise yüz de 5'lik bir düşme göstermektedir. Ama seçimlerin en önemli sonucu, birleşik muhalefetin, Başkanı düşür mek için gerekli üçte iki çoğunluğu sağlayamamış olmasıdır. Böylelikle, Allende'yi demokratik yollardan de virebilmek, hiç değilse, yeni Başkan lık seçimine kadar mümkün görülmemektedir. Şili ordusunun demokrasiye saygılı tutumunu sürdürdüğü de dikkate alınırsa, sosyalist Başka nın önünde, oldukça rahat ve uzun bir dönem vardır. Bu dönemde, tec rübeli Başkanın, Şili halkının tercih lerini kendi yönünde etkilemesi güç olmıyacaktır. Ancak sağcı muhalefe tin daha önce olduğu gibi her türlü engelleme yoluna başvuracağını da unutmamak gerekir. Nitekim, da ha seçim sonuçları belli olur olmaz, yeni boykot hazırlıklarına girişildiği öğrenilmiştir. Denebilir ki, muhalefetin, Başkanı devirmek için yetki is teğini reddeden Şili halkı, Allende'ye yeşil ışık yakmıştır ama, henüz sürat tahditlerini kaldırmamıştır.

Şili parlamentosunda sandalyelerin dağılımı:

	1969	1973
Halk birliği	61	63
Muhalefet	89	87
Toplam	150	150

Geriye bakacak olursak

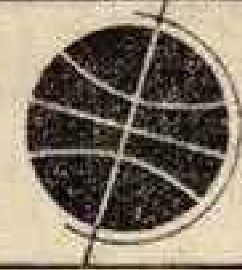
Dr. Allende, 1970'de, serbest seçimlerle işbaşına gelen ilk sosya list Devlet Başkanıdır. O günden bu güne, gördüğü ilgiden hiçbirşey kaybetmiş değildir. Bu ilginin teme linde, demokrasi içinde, seçimle iş başına gelen ilk marksist hükümetin, demokrasiyi zedelemeden, halkın yararına birşeyler yapıp yapamıyacağının anlaşılması yatmak-

BAŞBAKAN VUSKOVIÇ
zor günlerden sonra

TÜRKİYE'NİN ÇEVRESİNDE GEÇEN HAFTA

ortadoğu raporu

«Bizi komünizmden ayıran, sosyalizmi Tanrı ile birlikte kurmak isteğimiz dir: Bir yandan toplumsal ve maddi ilerleme, öte yandan mânevi değer lerin gelişip açılması...»

130 yıllık Fransız egemenliğinden sonra, millî kurtuluş hareketinin zafe rini kutlayabilen Cezayir, tamamen haklı tarihi nedenlerden ötürü, ihtilâlin yörüngesini böyle bir ideolojik temel üzerine oturtacaktır. Sömürgecilerle işbirliğinin meşru gösterilmesinde ve halk yığınlarının uyuşturularak tevek küle boyun eğmesinde İslâmiyetin bir baskı aracı gibi kullanılması, dinî inançlara sarsılmaz bağlılıkta ifadesini bulan, büyük kitle tepkilerinin de itici gücü olmuştur. İki dünya savaşı arasında, Şeyh Ben Badis'in başında bulunduğu ilkel nitelikteki millî hareket, herşeyden önce, sömürgeciliğin inkâr ettiği ve ezdiği İslam gelenekleri, Arap dili ve kültürü uğruna verilmiş mü cadelelerden başka bir şey değildir.

Cezayir'de kurtuluş öncelerine kadar, 300 bin faal Avrupalı nüfusun 200 bine yakını, tarım ve sanayi işletmelerinin yönetiminde, yüksek ve orta kademeli devlet ve özel sektörün önemli mevkilerinde yer alıyor; serbest meslek sahipleri ve kalifiye işçiler olarak, toplumun ana kadrolarını teşkil ediyordu. Bunların yanında, pek az Cezayirli sanayici ve yüksek devlet me muru ve ancak birkaç aydından söz edilebilirdi. Bu yüzden, bağımsızlık kazanıldıktan sonra, Cezayir yöneticilerinin karşısına çıkan en önemli sorun, Avrupalının yığın halinde uzaklaşmasıyla, bir ekonomik çözülme tehlikesi yaratacak kadro boşluğunun giderilmesi olmuştur. Millî Kurtuluş Ordusu'nun çoğunluğunun topraksız köylüler tarafından meydana getirilmesi, Cezayir Millî Kurtuluş Hareketi'ni, «toprağın sömürgecilerden ve varlıklı sınıflardan alınarak yoksul köylüye dağıtılması» parolasıyla da bütünleştirmiştir. Oysa sömürge düzeni altında, Fransız kolonları tarafından gaspedilen büyük mâlikânelerin parçalanması, üretimin de büyük ölçüde azalmasına yol açacak tı. Bütün bu güçlükler karşısında başvurulan kollektifleştirme ve otojestion (kendi kendine yönetme) uygulamaları, oldukça başarılı sonuçlar vermiş sa yılabilir. Büyük topraklara el koyarak buralarda yönetim komiteleri kuran köylüler ise, kısmen böyle, kısmen de dağıtılan toprakların sahibi sıfatıyla, uzun yıllar özlemini çektikleri bir hayata kavuşmuş oluyorlardı.

Öte yandan her türlü toprak alım satımını yasaklayan bir kararname ile, Fransız kolonlarının terkettiği büyük toprak işletmelerine varlıklı Cezayir burjuvazisinin sahip çıkması önlenecek; bürokrasinin ve asalak bir dev let örgütünün doğmasına karşı savaşılarak, hayat düzeyi çok düşük ülkede, yönetenle yönetilen arasında bir uçurum yaratmamak için, maaş ve ücretle rin tavanı 2000 F olarak tesbit edilecektir. İhtilâlden 9 ay sonra, Mart 1963 kararnameleriyle, ekonominin tümünün emekçiler ve köylüler tarafından denetlenmesini öngören bir yönetim düzeni getirilmesi, «sosyalizm» doğrultusundaki bir uygulamanın ürünüdür. Bu uygulamaların yanısıra, eğitim konusuna da çok önem verildiği, bunun için bütçede büyük fonlar ayrıldığı görülmektedir.

BEN BELLA'DAN SONRA

Ben Bella'nın, Cezayir'de kapitalizmin temsilcileri durumundaki Ben Hed da, Ferhad Abbas, Hıdır, Bitad gibi önemli kişileri orduya dayanarak tasfiye ettiği bir gerçektir. Ne var ki ihtilâlin lideri, daha sonra ordu yöneticilerini tasfiye etmek için başka ittifaklar aramak zorunda kalınca, ordu ve sivil kesim arasında süren sessiz bir çekişme sonuçlarını vermekte gecik memiş, 1965 Haziranında Ben Bella bir ihtilâlle iktidardan uzaklaştırılmıştır. Ben Bella, Cezayir'de kapitalist olmayan bir gelişme yolunu açarken, gerek ihtilâlin yürütülmesinde, gerekse ihtilâl sonrası uygulamalarında tam ve güçlü desteğinden yararlandığı ordunun eğilimlerini göz önüne almak durumundaydı. Ama bir yandan da, orduyu tamamen kendi denetimi altında

CEZAYIR'IN BAŞARILI ÇİZGİSİ

Ergin EROĞLU

tutmak istiyordu. Oysa, sosyalist hareketi temsil eden Milli Kurtuluş Cephesi Partisi, küçük burjuva unsurlarının ağır bastığı görünüşüyle, ordunun devrimci çizgisinin daha ilerisine geçememişti. Cezayir'in sosyal yapısı ve ihtilâlin köylülük karakteri, orduyu denetimi altında tutacak güçlü bir partinın oluşmasına engeldi. Nitekim Ben Bella ve dayandığı politik güç, daha ihtilâlin ikinci yılında, iktidar üzerindeki aktif rolünü açıkça belli eden orduya boyun eğmek zorunda kalmıştı. İşte Ben Bella'yı yeni denge unsurları aramağa yönelten durum budur. Ama Milli Kurtuluş Hareketi'nin zafere ulaşmasında en büyük rolü oynayan ordu, kurtuluş sonrasının sorumluluğunu da sivil yöneticilere bırakmak istememiş. Albay Bumedyen'in dinamik kişiliğinde iktidara ağırlığını koymuştur.

Başkan Bumedyen İhtilâli amaçlarına ulaştırmak için büyük çabalar göstermiştir. 1967'den buyana yabancı petrol kumpanyalarının millileştirilmesi, petrol boru hatları ve tabiî gaz yataklarına devlet tarafından el konması ve şiddetli sürtüşmeler pahasına Fransız petrol şirketlerinin önemli ölçüde denetim altına alınması bu çabalar arasındadır. 1971 Kasımında uygulanmasına başlanan ve yeni bir dağıtım sistemini öngören toprak ve tarım reformu, Ben Bella zamanında tarım işçilerine 30 milyon dönüm toprağın dağıtıldığı, ancak bir okadarının daha dağıtılabileceği ülkede, geniş ölçüde hedeflerine ulaştırılmıştır. Ödeme güçlüklerine ve 1971 yılında Fransız petrollerinin millileştirilmesiyle düşülen sıkıntılara rağmen, Cezayir ekonomisinde büyük bir gelişme görülmektedir. 1972 yılının ilk tahminlerine göre, petrol gelirlerinin 600 milyon doları aşacağı hesaplanmıştır. Bu miktar, bir yıl öncesine oranla, yüzde yüz bir artış ifade etmektedir. Tüm ihracat hacmi ise, 1,5 milyon dolar civarındadır. Milli Kurtuluş Cephesi'nin organı El — Mücahit, bütün bu gelişmelerin yanısıra, eğitimin dışında istenilen sonuclara ulaşılamadığı anlaşılan sosyal faaliyetleri eleştirmektedir. El - Mücahit, endüstri ve toprak reformuyla birlikte, sosyal yatırımların artırılarak halkın hayat düzeyinin yükseltilmesini, en önemli sorunlardan biri durumundaki işsizliğin giderilmesini istemiştr.

BAŞARILI BİR DIŞ POLİTİKA

Başkan Bumedyen, Cezayir'in çıkarlarına uygun bir dış politika izlemektedir. Üçüncü Dünya ve genellikle Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler sürdürebilen Bumedyen, Batı Avrupa ve Sosyalist Kamp'la, özellikle Sovyetler Birliği ile ekonomik işbirliğine ve dostluk ilişkilerine de önem vermiştir. Cezayir'in 55 bin kişilik ordusunun eğitimi ve donatımı, iki yıl önce yapılan bir anlaşma uyarınca, Sovyetler Birliği tarafından sağlanmaktadır. Tunus Devlet Başkanı Habib Burgiba'nın «Akdeniz'den, burada kıyısı bulunmayan ülkelerin donanmalarının çekilmesi» tezini de prensip olarak benimseyen Bumedyen, bunun Sovyetler'le dostluk ve işbirliği anlaşmaları için bir engel teşkil etmeyeceğini bilmektedir. Zira ABD'nin Ortadoğu'daki varlığı, günümüzde böyle bir «tez»in uygulanmasını imkânsız kılmıştır. Her şeye rağmen Bumedyen'in Moskova'ya karşı belirli bir mesafe aldığı, rahatlıkla görülebilmektedir.

Bumedyen, 22 Kasım 1967 tarihli Güvenlik Konseyi kararını tanımayacağını açıklayarak Arap — İsrail uyuşmazlığı karşısındaki kesin tavrını da belli etmiştir.

Bir halk hareketi olarak gelişen ve başarıya ulaşan Cezayir İhtilâlini, fakir bir köylü ailesinden gelmenin ve halkı yakından tanımanın verdiği sorumlulukla amaçlarına götürmeğe çalışan Bumedyen, Arap milliyetçiliğinin ve sektarizmin katı etkilerinden uzaklaşabildiği ölçüde, bu başarılarını artırabilecektir.

BAŞBAKAN ALLENDE
Demokrasiye bağlılık örneği...

tadır.

Dr. Allende, 1970 seçimlerini kazandığında, mücadelesi daha yeni başlıyordu (1). Mevcut anayasa ile ve çoğu zaman da yalnızca Başkanlık yetkisine dayanarak, ne derece sosyalist atılımlar yapılabilirse onları deneyecekti. Şimdiye kadarki yönetimiyle, hem Mecliste, hem de Senatoda azınlıkta bulunan partiler koalisyonundan kurulu hükümetini ayakta tutmayı başarmıştır. En büyük muhalefet partisi olan Hristiyan Demokratlar, seçimi kazanan Dr. Allende'ye ellerinden gelen yardımı yapacakları konusunda sözvermişlerdi. Ancak, sonradan bu sözlerinden döndüler. Zaten pek iyi olmayan ülke ekonomisi, bir kısım acele devletleştirmelerle daha da kötüleşmişti; devletleştirilen fabrikaları ve madenleri eskisi kadar verimli isletecek nitelikte eleman yoktu. Sıranın kendi fabrikalarına geleceğinden korkan fabrikatörler, çeşitli kaçamak yollara başvuruyorlar; örneğin, ürettikleri malları denize döküyorlardı. Devletleştirmenin bu doğal sonuçlarının da etkisi altında ki ülke ekonomisi tamamen bir dar boğazda idi. Koalisyon hükümetindeki bir kısım «solcu militanlar»ın özellikle son aylarda ekonomiyi daha fazla devlet kontroluna almaya çalışmaları, yeni birtakım alanlarda devletleştirmelere gitmeleri üzerine, Hırıstiyan Demokratlar duruma müdahale etmek zorunluğunu duydular ve Allende'ye verdikleri sözden dön

Afrika-73

Senghor'un Senagal'i

Senegal Devlet Başkanı Senghor

Aldatıcı âhenk

Görünüşe bakılırsa, yeryüzünde siyasal hayatın Senegal'deki kadar âhenk içinde olduğu başka bir ülke bulmak güçtür. 1966 yılında meydana gelen bir olay, bu görünümü kanıtlayıcı niteliktedir. Bu tarihte ülkenin tek muhalefet partisi, iktidar partisiyle aralarında hiçbir önemli görüş ayrılığı bulunmadığı gerekçesiyle kendi kendisini feshetmiş ve iktidar partisine katılmıştır. Bugün ülkenin yönetimi, tek siyasal parti olan Senegal İlerici Birliğinin elindedir. Ancak diğer birçok ülkede olduğu gibi, Senegal'de de gerçek durumla dışa yansıyan görüntüler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Afrika kıtasında Fransız etkisinin en güçlü olduğu ülke durumundaki Senegal, geçen yüzyılda kıtaya Fransız sömürgeciliğinin giriş kapısı olduğu gibi, günümüzde de Fransız devletler topluluğu üyesi olarak eski efendisine karşı sadakatini sürdürmektedir. Dış ticaretin üçte biri Fransa ile yapılmakta ve resmî dili fransızca olan ülkenin tek üniversitesinde Fransız hocalar ders vermektedir. Oysa Fransızların, Senegal'i ilk kez ele geçirmeleri hiç de kolay olmamıştır. Daha 16'ncı yüzyılda ülkeye göz koyan Fransızlar, yavaş yavaş bu kıyılara yerleşmeğe başlamışlar ve nihayet 1850'lerde Senegal'i işgale başlamışlardır. Bu tarihlerde Senegal, müslüman tukuler kabilesinin yönetimindedir ve bu kabilenin başkanı El Hac Ömer Tal, Fransızlarla çetin savaşlar yapmış, böylelikle kıtada sömürgecilikle savaşın ilk öncüsü olmuştur. Senegal'in tam bir Fransız sömürgesi haline getirilmesi ise 1920 yılına rastlamaktadır. Fransızlar, Dakar şehrini Batı Afrika'daki tüm sömürgeleri için bir yönetim merkezi haline getirmişlerdir. Fakat 1960 yılında Senegal, Mali federasyonundan ayrılarak bağımsız bir devlet haline gelince, Dakar da tıpkı Birinci Dünya Savaşından sonraki Viyana gibi geniş bürokrasisiyle ülke için büyük bir başkent olmuştur.

Parlamenter demokrasi

Senegal'de bağımsızlıktan sonra kurulan parlamenter demokratik düzen ancak iki yıl devam edebildi. Devlet Başkanı Senghor ile Başbakan Mamadu Dia arasındaki kişisel çekişme, 1962 Aralığında başbakan tarafından yönetilen ve Devlet Başkanını düşürmeyi amaçlayan bir darbe girişimine yol açtı. Başarısız girişim, ülkenin bundan sonraki siyasal gelişimini de derinden etkiledi. Eski başbakan hapse atıldıktan sonra yeni bir anayasa hazırlandı. 1963 anayasasında, yönetim biçimi olarak, başkanlık sistemi kabul edildi. Bu, Fransa'daki 1958 anayasasıyla getirilen dengeli başkanlık sistemine yaklaşan bir sistemdi. Fakat 1966 yılında ülkenin tek muhalefet partisi de ortadan kalkınca, sistem, otomatikman, tek parti yoluyla tek şahıs yönetimini doğurdu. Bu da kaçınılmaz olarak, siyasal tepkilerin parlamento dışına taşmasını doğuracaktı. Nitekim 1969 yılında üniversite öğrencilerinin hükümet aleyhine eylemlere girişmeleri ve işçilerin genel greve gitmeleri üzerine sıkıyönetim ilân edildi.

---

düler.

Anayasa ne diyor?

Şili anayasasına göre, parlamento seçimleri 4, başkanlık seçimleri ise 6 yılda bir yapılmaktadır. Parlamento seçimi, Mart 1973'de yapıldı. Başkanlık seçimi ise Eylül 1976'da yapılacaktır. Dr. Allende'nin 4 yıldan önce Başkanlıktan düşürülebilmesi için muhalefet partilerinin elinde hiçbir anayasa yetkisi yoktur. Kendisi de söylevlerinde sık sık, seçimle işbaşına geldiğini, başka hiç bir yolla gitmeyeceğini belirtmektedir (2). Muhalefet ise son çare diye, halkı devamlı olarak Allende'ye karşı kışkırtmakta, gösteriler düzenlemekte ve ülkeyi temelinden sarsan grevleri desteklemektedir (6). Bütün ümitleri, sokak kavgalarının gittikçe büyümesi ve en sonunda ordunun idareyi ele almasıdır. (Ancak ordu, hiç değilse şimdilik, politikaya karışmamakta ve hükümetten aldığı emirleri harfi harfine yerine getirmektedir.)

Yıkıcı muhalefet

Muhalefetin büyük ölçüde önayak olduğu ve desteklediği bu grev dalgalarından en büyüğü, geçtiğimiz 1972 Ekim ortalarında Şili'nin güneyindeki Asién şehrinde başladı. Allende hükümeti, karayolu nakliyatına Özel sektör - Devlet sektörü karışımı bir sistem uygulayacağını açıklamış ve ilk uygulamaya Asién'de başlamıştı. Bunun üzerine, genellikle bir veya iki kamyonu bulunan kamyon sahipleri, hemen çalışmayı bıraktılar ve greve başladılar. Sıranın kendilerine geleceğini bilen ve Asien'de uygulanan plânın ilerde tamamiyle Devlet sektörü haline dönüşeceğinden korkan diğer şehirlerdeki kamyon sahipleri de bu greve katıldılar. Yaklaşık olarak 5000 kamyon sahibinin katıldığı bu grev, etkisini hemen gösterdi ve ulaşım büyük ölçüde sekteye uğradı. Başkent Santiago da dahil olmak üzere, bütün şehirlere yapılan ulaşım, özellikle yiyecek nakliyatı aksadı. Perakendeci dükkân sahipleri de —zaten satılacak besin maddeleri kendilerine ulaşmadığından— kamyon sahiplerinin grevine destek olmak üzere işyerlerini kapattılar. Santiago'nun hemen hemen yarısı; taksi şoförleri ve pek çok doktor, dişçi, eczacı, avukat, mühendis ve kaptan, bu greve katıldılar. Bir televizyon konuşmasında Allende, «ülkenin iç harbin eşiğine geldiğini» ileri sürdü. Bu, gerçi biraz abartmalı bir iddia idi ama, ülkede gerçekten de tam bir karışıklık hüküm sürmekteydi. Ulaşım aksamıştı. Sağcı gençler, ulaşımı tamamen dur-

Devlet Başkanına bazı olağanüstü yetkiler verildi. Bu koşullar altında yönetimi elinde tutan Devlet Başkanı Senghor'un 1970 yılında gençlere daha yakın kişilerden ve işçi temsilcilerinden kurduğu hükümet dahi gerginlikleri tam anlamıyla önleyebilmiş değildir.

Ekonomik durum

Senegal, ekonomik kalkınma yolunda önemli güçlüklerle karşı karşıya bulunuyor. Bu güçlükler ise ağırlığını en çok dış ticaret alanında duyurmaktadır. Devlet Başkanı Senghor, ülkesinin karşılaştığı ekonomik çıkmazı şu sözlerle dile getiriyor: *«Bize tembel diyorlar. Değiliz. Üretim endeksimizi on yılda 100'den 150'ye çıkardık. Fakat ne yapsak nafile. Son 12 yıl içinde Avrupa'dan getirdiğimiz malların fiyatı ortalama yüzde 19 yükseldi. Bizim sattığımız malların fiyatı ise yüzde 4 oranında düştü. Böylece yüzde 23 oranında bir kazık yemiş oluyoruz.»*

Senegal, dış ticaret alanında karşılaştığı güçlükleri yenebilmek için şimdiye kadar bazı girişimlere başvurmuştur. Örneğin 1961 yılından 1969 yılına kadar süren görüşmeler sonunda komşusu Gambiya ile bir gümrük birliği kurduğu gibi 1972 yılında da Mali ve Moritanya ile ortak bir kalkınma örgütü kurmuştur.

Bütün bunlara rağmen, Senegal'in ekonomik durumunun hiç de iç açıcı olduğu söylenemez. Örneğin 1971 yılında gerçekleştirilen yüzde 1'lik brüt kalkınma hızına rağmen aynı yıl nüfus artış oranı yüzde 2.4 olmuş ve neticede ülke yüzde 1.4 oranında geriye gitmiş, yani fert başına üretim, artacağı yerde, azalmıştır.

Senegal'in aynı zamanda iyi bir şair olan Devlet Başkanı Leopold Sedar Senghor, kendine özgü bir sosyalizm anlayışının da sözcülüğünü yapmaktadır. Ona göre *«Bağımsız Afrika yerli bir sosyalizme yönelecektir. Bunun komünizmle hiçbir ilgisi yoktur. Afrika sosyalizmi sınıf diktatörlüğüne karşı koyan, hümanist ve demokratik bir sosyalizmdir. Afrika'da sosyalizmin gerçek militanları bilimsel sosyalizmin metnine değil, ruhuna bağlı kalmalı ve insanın iradesine güvenmelidirler.»*

Gerekli bilgiler

Nüfusu : 4 milyon; Fert başına milli gelir: 150 dolar; Kalkınma hızı: yüzde 1, Okur - yazar oranı: yüzde 10; Etnik gruplar: çeşitli yerli kabileler, başlıcaları wolof, fulani, tukuler, serer; Dinsel gruplar: yüzde 76 müslüman, yüzde 14 animist, yüzde 10 hristiyan; Silahlı kuvvetler : Kara Kuvvetleri 5500, Deniz Kuv. 150, Hava Kuv. 200; Başlıca ihraç malları: fosfat, yerfıstığı, balık; Başlıca şehirler: Dakar (Başkent) 600 bin, Thies 100 bin.

Tarihsel gelişim ve yönetim şekli: Senegal, 1893 yılına kadar, Fransa'nın geniş etkisi altında, müslüman tukuler kabilesi tarafından yönetildi. Fransızlar, bu tarihte, tukuler kabilesinin egemenliğine son verdiler ve 1920 yılında Senegal'i tam bir sömürge haline getirdiler. 1958 yılında ülke, Fransız devletler topluluğu içinde özerklik kazandı. Ertesi yıl, Mali ile birleşerek Mali federasyonunu meydana getirdi. Fakat 1960'da federasyon dağıldı ve Senegal bağımsızlığını elde etti. Bağımsızlıktan sonra parlamenter demokrasiyle yönetilen ülkede 1962 yılında bir darbe teşebbüsü bastırıldı ve 1963 yılında çıkartılan anayasayla tek partili Başkanlık sistemine geçildi.

Ülke, yedi eyalete ayrılmıştır. Herbirinin başında, Başkan tarafından atanan bir vali ve birer mahalli meclis bulunmaktadır. Tek siyasal parti, «Senegal İlerici Birliği»dir.

---

durmak için, geceleri sokaklara çivi serpiyorlar, benzin istasyonları ise haftada bir gün benzin satıyorlardı.

Bu durum üzerine Allende, orduyu, kanunları korumaya ve düzeni sağlamaya çağırdı. Şili'nin 25 şehrinden 21'inde «olağanüstü durum» ilân edildi. Makinalıtüfek taşıyan askerler, köşebaşlarında görülmeğe başladılar. Gece yarısından sabaha kadar sokağa çıkma yasağı konuldu.

ALLENDE IŞÇILERLE: Solda birleşenler...

ABD'nin baskısı

Grevler, Şili ekonomisi ve Allende için bundan daha kötü bir zamanda gelemezdi. ABD ise, bir kısım ülkelere baskı yaparak, Şili'nin bellibaşlı ihraç ürünü olan ve Allende zamanında devletleştirilen (3) bakırı başka ülkelerden almalarını tavsiye ediyordu. Bakır fiyatlarında zaten bir düşme olmuştu. İçeride süttozunun fiyatı yüzde 166, kuşbaşı etinki yüzde 116, bonfile'nin fiyatı ise (bulunabildiği zamanlarda) yüzde 200 artmıştı. Un ve ekmek bulmak zordu. Tereyağı çoktan kaybolmuştu. 1972'nin ilk 9 ayında enflasyon yüzde 99.6 gibi korkunç bir rakama erişmişti (7). Şili'li aç değildi ama, açlığın ne olduğunu, Ağustos sonunda, fiyatları, pahalılığı ve bellibaşlı yiyecek maddelerinin zor bulunduğunu öne sürerek dükkânlarını kapatan kasap ve bakkalların grevi sırasında öğrenmişti. (Bu grev, ordunun dükkânları zorla açması ve sahiplerinin elinden alınacağı tehdidini savurması ile sona ermiştir.)

listlerin arasını açmış, Allende ise bizzat müdahale etmek gereğini duymuştu.

SOKAKLARDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ: Seçimler huzur getirecek mi?

Ekim 1972 sonlarındaki, kamyon sahiplerinin grevi ile devam eden bu grev dalgasına, Allende, ilân edilmiş olan «olağanüstü durum»un uzatılması ile karşılık verdi. Karışıklık çıkaran 1000 kamyon şoförü gözaltına alındı, 5 sendika lideri tutuklandı. Polis, göstericileri, sokaklardan, gözyaşı bombaları veya basınçlı su püskürten su topları (4) kullanarak dağıttı. Allende bu arada tamamiyle siyasal «savunmaya» çekilmişti. Grevcilerin hükümetten istediklerini bir parça değiştirmek istedi ama, kamyon sahipleri buna şiddetle karşı koydular. Muhalefetteki Hıristiyan Demokrat liderleri, «grevlerin nasıl sona erdirilebileceği» konusunda tartışmak üzere toplantıya çağırdı, fakat bu isteği de kabul edilmedi.

Ekimin son günlerinde, Santiago'da, otobüs işletmesi sahipleri de greve gideceklerini açıkladılar ve Allende, sadece birkaç ufak değişiklik yaparak, isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Otobüs işletmeciliğinin Özel sektörde kalmasını garanti eden bir kanun çıkarmayı kabul etti. Devletleştirilmiş 3 otobüs işletmesini geri verdi ve grevler sırasında tutuklananları serbest bıraktı. Grevi başlatan kamyon sahipleri ise Allende'nin bu zayıf durumundan yararlanma yoluna gittiler ve diğer grevcilerin de istekleri kabul edilinceye dek grev yapacaklarını bildirdiler.

Küçük küçük ödünler

Ülkesinin içinde bulunduğu bu karışık duruma son verebilmek için «siyasal uzlaşma» yoluna giden Allende, kabinesinin 3 koltuğunu askerî liderlere vererek, Muhalefete ilk kez boyun eğmek zorunda kaldı. Genel Kurmay Başkanı General Carlos Prats'ın İçişleri Bakanı olması, Hıristiyan Demokratların liderliğindeki muhalefete karşı barış için atılmış iyi bir adım ve bir iyiniyet gösterisi idi. Birçok kişiye «sağ kanada teslim olmak» gibi görünecek olan bu hareketi dengelemek için de iki sendika liderini Bakanlar Kuruluna aldı (Allende'nin kendi partisi olan Sosyalist Parti, kabinenin 15 sandalyesinden 4'üne sahiptir.)

Soldan gelen tehlike

Kabinedeki bu değişiklik, sokak gösterilerini, grevleri ve politik kavgaları bir ölçüde durdurabilirdi. Ama, Meclis ve Senatoda çoğunlukta bulunan Muhalefet, Allende'yi devamlı olarak yıpratmağa çalıştı. Allende, yalnızca sağcı muhalefetle uğraşmıyordu; kısaca MIR adı verilen İhtilâlci Sol Hareket Grupu (5) da, birçok eylemleriyle, hükümetin çalışmasına engel oluyor ve kararların uygulanışında güçlükler çıkarıyordu. Çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bu grup, örneğin, hükümetin devletleştirmek gereğini görmediği bir fabrikayı, devletleştirilmeyecek bir arazi parçasını işgal ediyor, hükümetin gereksiz derecede sola kayması için eylemlerde bulunuyor ve bu çeşit eylemlerle halkın hükümete karşı olan güvenini - belki de istemiyerek - sarsıyordu.

Bir başka grup da, «Evsizler» adı verilen gruptu. Bunlar, çoğunlukla büyük şehirlere çalışmağa gelenler, evi ve işi olmayan yoksullardı. Şehir civarında bir araziyi işgal ederek burada kamp kuran «evsizler» bu kamplarda dış dünyadan oldukça kopuk bir hayat sürüyor, kendi yasalarını kendileri yapıyor, suçluları kendileri cezalandırıyor, kampın korunmasını ve eğitim işlerini kendileri yürütüyorlardı. Hükümeti sert biçimde eleştiriyor, ilerideki bir ihtilâl için militan yetiştiriyorlardı. Böyle bir kampa, bir suçluyu aramak için giren polise ates açılmış, çıkan olaylar, komünistlerle sosyalistlerin arasını açmış, Allende ise bizzat müdahale etmek gereğini duymuştu.

notlar :

(1) Allende, başkanlık seçimlerine 1952, 1958 ve 1964'de üç kez katıldı, ancak 1970'de, dördüncü katılışında partisi, parlamento için oyların yüzde 36'sını aldığında da Başkan seçildi.

(2) Allende, yaptığı tarihi bir konuşmada: «bu binadan beni ancak, tahta pijamalarım içinde çıkarabilirsiniz» demiştir. Şili'liler, bu sözü sık sık kullanırlar.

(3) Devletleştirilmeden önce Şili bakır madenleri Amerikan Anaconda Comp. nın elindeydi. Bu şirketin, örnegin, 1969'da bütün dünyada sağladığı kâr 99 milyon dolardı ve bu kârın yüzde 80'i, yani 79 milyon doları Şili'den geliyordu. Buna karşı şirket, toplam yatırımlarının yüzde 16'sını Şili'ye harcıyordu. Yâni yatırımlarının yüzde 16'sı, kârın yüzde 80'ini yaratıyordu «Allende neden bakırı öncelikle devletleştirdi?» sorusunun cevabı çok açıktır.

(4) Şili halkı, polislere carabineros (karabina tüfekten gelme bir isim) ve su - toplarına da guanacos (kızınca tükürен hayvan - Lama) adını takmıştır.

(5) Bu örgüt, çoğunlukla sosyalist ve komünist partinin genç üyelerinden, üniversite öğrencilerinden, bir kısım Troçkist ve Maocudan oluşmuştur. Şehirlerde kaba kuvvete dayanan bazı eylemlere girişirler. Diğer Lâtin Amerika örgütleri (örneğin, Tupamaros) gibi geniş örgütleri ve o çeşit eylemleri yoktur. Tupamaroslar ve diğer bazı örgütlerin, öğrenci, vete dayanan bazı eylemlere gibi dört alan üzerine örgütlerini kurmalarına karşılık, MIR, yalnızca öğrenciler ve bazı küçük gruplarla çalışmaktadır.

(6) Şili komünistleri, hitap olarak, comrade (yoldaş) sözünü kullanırlar, sosyalistler ise yoldaş ve arkadaş karışımı bir anlamı olan companero'yu tercih ederler. Allende, kendisine, Başkan Allende değil, Companera Allende diye hitap edilmesini ister.

(7) Sayılar, 30 Ekim 1972 sayılı TIME dergisinden alınmıştır.

(8) 5 Ağustos 1972 Sağ kanadın hazırladığı komplonun açıklanması (ITT işbirliği)

YÜKSEK BİR HUZURA

Martname

HASAN HÜSEYİN

Sevgilim Mart,
Seni ne kadar çok sevdiğimi bilirsin. Senin için ne soğukları, ne fırtınaları tepip geldiğimi de iyi bilirsin. Fakat bu defa öyle bir baraj koydun ki karşıma, bir santim ötesine geçemedim barajın. Kuzum, sevgilim Mart, ne diye 13 Mart deyip düğümlendin? Aklını fikrini çeldin milletin? Aylardanberi herkesin işi gücü serdiğini, 13 Mart diye sayıkladığını biliyor musun sen! Bizim millî ekonomi hapı yuttu tabii!

Hanım diyor ki:
— Şu evi bir badana ettirelim..

— Hele 13 Mart geçsin de.. diyor kocası.
Kadın diyor ki:
— Oğlanın sünneti de gecikti..

— Hele 13 Mart geçsin de.. diyor adam.
İşçi diyor ki:
— Bu ücret bana az, beyfendi..

- Hele 13 Martı atlatalım da.. diyor patron.
Vatandaşın dilekçesini masanın üzerinden alıp masa gözüne sokuyor memur:

— Eee, hele 13 Mart geçsin bakalım..
Filesi elinde vatandaş, çatıyor bakkala:

— Yahu, daha dün şuydu bunun fiyatı... Nezaman arttı?

— 13 Marttan sonra belki ucuzlar, diyor bakkal.
Çocuk diyor ki:
— Baba, bizi ne zaman sinemaya götüreceksin?
— Dur oğlum, 13 Martı geçirelim de..
İstanbul'dan mektuplar alıyorum;

— Yahu, çıkıp gelsene İstanbul'a. İki gün kalır, dinlenirsin, diyorlar.

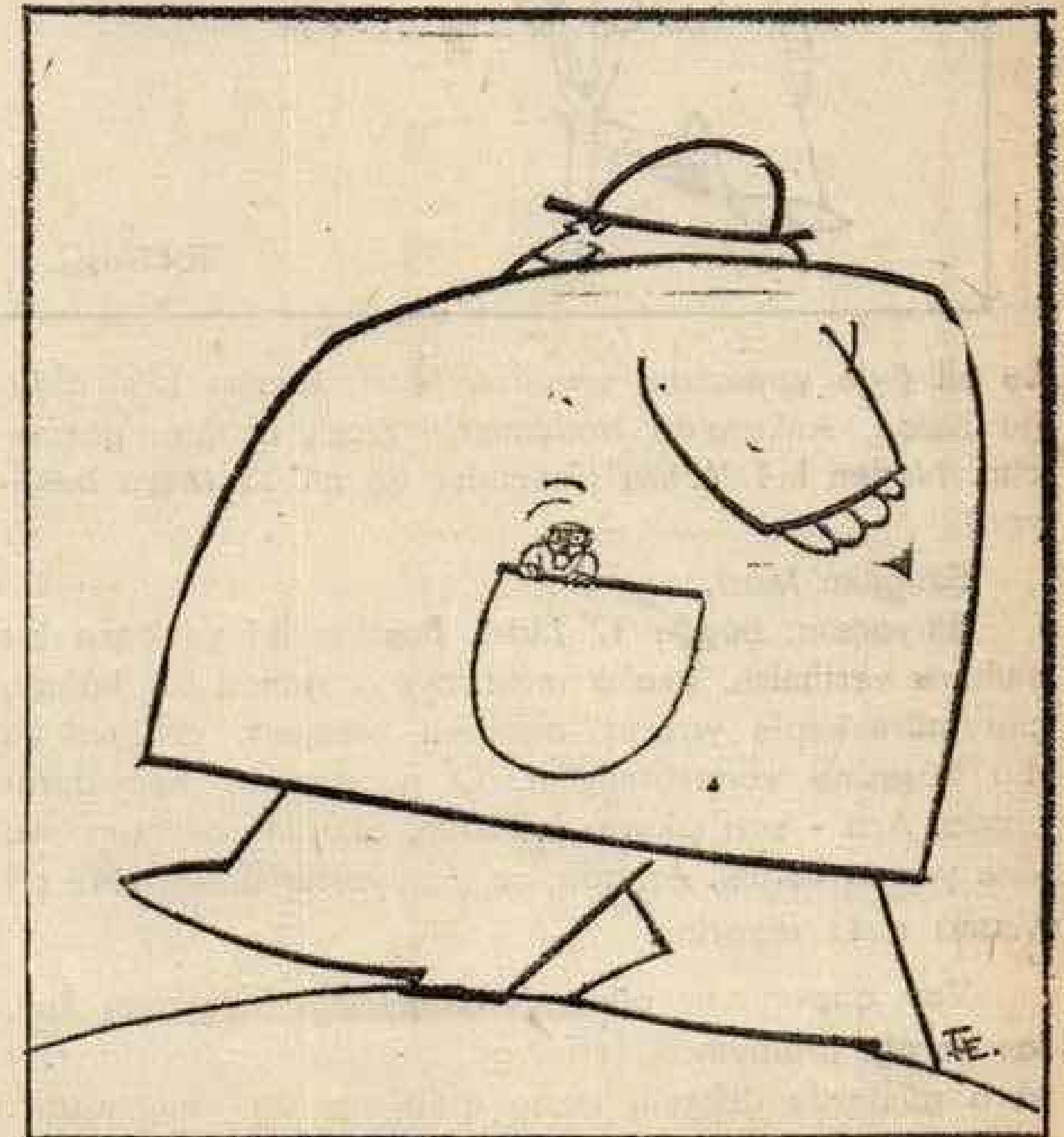
— Durun kardeşim, diyorum, şu 13 Martı geçirelim de..

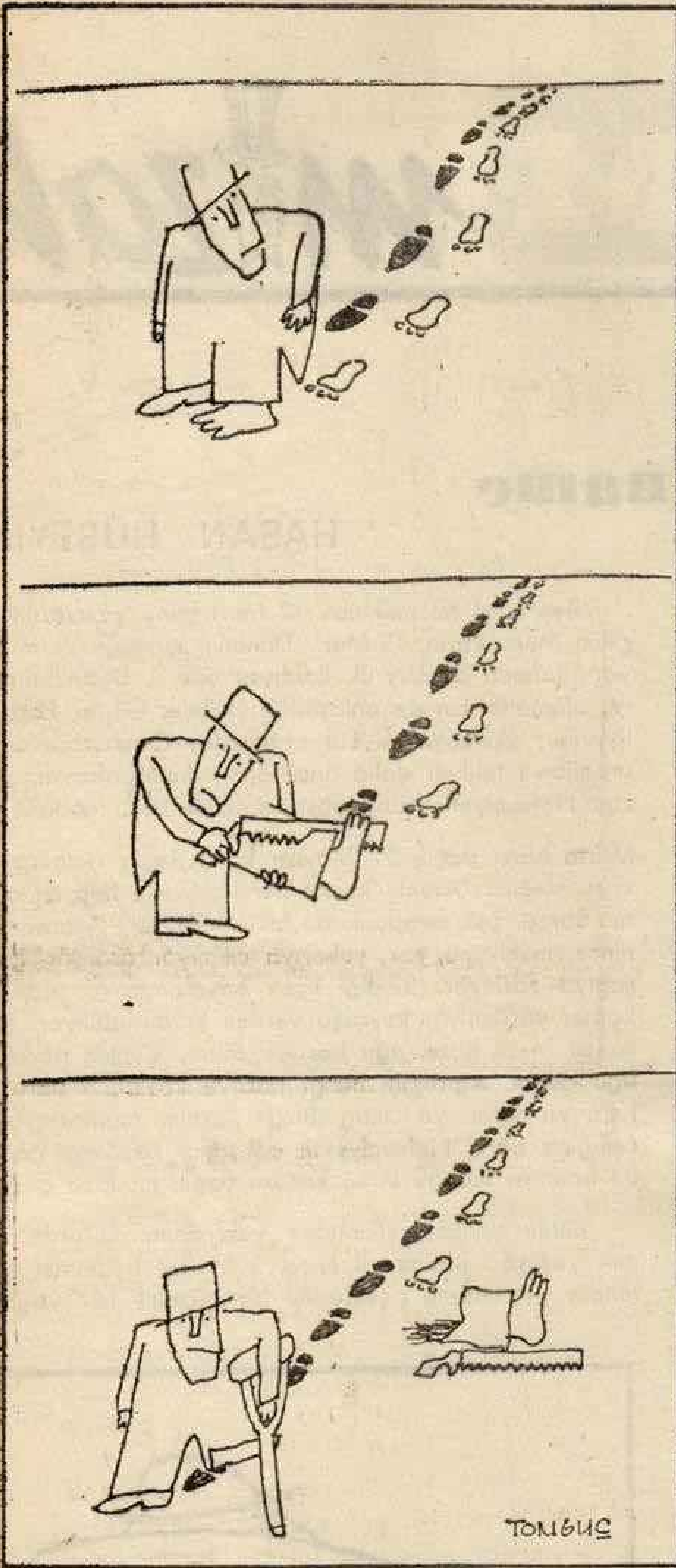
Geçen gün dedim ki bizim Genel Yayın Müdürüne,
— Beyfendi, bazı yenilikler yapalım dergide.
— Ben de düşünüyorum ama, dedi, hele şu 13 Martı atlatalım da..

Yâni, anlıyacağın, öyle bir baraj çektin ki milletin önüne, bir santim ileriye gitmek olanaksız. Hani, vatandaş, milli piyango biletini cebine koyar da, bütün işleri serer ya... İşte öyle olduk.

Ben sana bu mektubu 12 Mart günü yazıyorum, sevgilim Mart. Yarın, 13 Mart. Dananın kuyruğu yarın kopuyor (danada da kuyruk kaldıysa eğer!). Dediklerine göre, alâmetlerden de anlaşıldığı vechile, Gürler Paşa geliyormuş Çankaya'ya. Lâf aramızda; Cumhurbaşkanında aranılan nitelikler daha önce ilân edilmiş olsaydı, şu bizim Nefsaniyet'i aday gösterecektim ben. Adam, 12 Marta karşı değil, 27 Mayısa karşı değil, rüzgâra da karşı değil... Üstelik, kıraat dersinden de hep iyi almıştır. Sonra, çok sempatik de bir kilosu var. Asansöre binince, mümkünü yok, yukarıya çıkmıyor asansör, hep aşağıya zorluyor. Bindiği uçak havalanamıyor da, helikopter yardımıyla kuyruğu yerden kaldırılabiliyor. Dahası var: nere gitse, ağır basıyor adam. Çünkü, gerçekten ağır adam. Ağırlığını hangi partiye koysa, o parti mutlaka ya batar, ya çıkar. (Bizde partiler mantar gibi türediğine göre, Nefsaniyet'in ağırlığını koyduğu partinin de batması elbette ki sözkonusu değil, mutlaka çıkar.)

Bütün bunları, sıkıntıdan yazıyorum. Dışarda yağmur yağıyor. Birkaç yıl önce, 9 Martta bâdemler çiçeklenmiş ve bâdem çiçeklerine bir güzelce kar yağmıştı.

Bu yıl öyle yapmadın sevgilim Mart. Martın 12'si olduğu halde, Ankara'da bâdemlerin çiçek açtığını görmedim. Neden ki? Yoksa bâdemler de mi 13 Martı bekliyor?

Sevgilim Mart,

Biliyorsun, bugün 12 Mart. Bundan iki yıl önce bir muhtıra verilmişti. Ben o muhtırayı o zaman bir kâğıda çini mürekkeple yazmış, onaltıya katlamış, cebimin en dip köşesine yerleştirmiştim. O gündenberi hep durur orada. Ara - sıra çıkarıp bakarım, okurum, okşarım ve yine yerine korum. Arkadaşlar takılıyorlar bana: «Ne o? Muska mı?» diyorlar.

Vay anasını, ne günlerdi onlar! 226 Süleyman Bey, tası tarağı toplayınca, terini açıkhavada kurutmuştu. Hatta o günlerde dehşetli nezle olduğunu da duymuştuk. O nezlenin etkisiyle iki yıldır hapşırıyor. Hele şu son günlerde felâket hapşırmağa başladı. «Parlâmento... Hap - şuuuuu!» diyor. «Milli irade... hapşuuuuu!» diyor. «Bizim de adayımız.. hapşuuuuu!» diyor. Fakat nedense, 226 Süleyman Beyin adayının resimleri hiç çıkmıyor gazetelerde. Televizyonum olmadığı için bilmiyorum, belki televizyonda da görünmüyordur. Gene lâf aramızda; 226 Süleyman Bey, şu günlerde iyi bir huruç yapamazsa, tireni ebediyyen kaçırdığının resmidir. Başka Türkiye'yi bilmiyorum ama, bu Türkiye'de 226 Süleyman Beyin başbakan filan olması artık geçti. Ben onun yerinde olsam, «zararın neresinden dönülürse kârdır» deyip bırakırım şu politikacılığı.

Bak, kardeşi ne güzel yapıyor: Alamanya'da mektep açıyor. Bundan böyle, 226 Süleyman Beye ekmek yok politika kapısında. Kendisini seven bir kimse olarak söylüyorum bunu ben'. Düşün bir kez: memleketi öyle bir çorbaya çevirmiş ki, 12 Mart 1971'den bu yana şu kadar hükümet geldi geçti, komisyonlar toplandı, hâlâ ağzı burnu toparlanamadı. Hapşırmaktan fırsat bulamadığı için de, kendi Cumhurbaşkanı adaylarının adını söyliyemedi. Son dakikada yarım yamalak bir ad verecek oldu ama, atı alan Atlas Okyanusunu geçmişti. Hani, kekemenin biri, tuz istemiş garsondan. Garson da babacan birisiymiş; tuzluğu masaya bırakmamış da, yemeğe tuzu kendisi ekmek istemiş; müşteriye saygı olsun diye... Kekeme müşteri «Ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko..» dedikçe dökmüş tuzu yemeğe. Neden sonra kekeme müşteri, «Ko.. ko.. koma be» diye bağırmış. Fakat yemek, tuzdan kaymak bağlamış tabii!

226 Süleyman Bey de Cumhurbaşkanı adayının adını söyleyinceye kadar, yemeğin üzeri tuzdan kaymak bağladı.

Evet, bugün 12 Mart. Ben bu yazıyı yazarken, dehşetli yağmur yağıyordu Ankara'ya. Yarın da bir güneş açarsa, belki bâdemler çiçeklenir. Bâdemler çiçeklendikten sonra da bu halkın bir sıkıntısı kalmaz. Çünkü ardından dağlar yeşerir, madımak, aşotu, ısırgan çıkar. Bunlar çıktıktan sonra da, reformmuş, pahalılıkmış, anaya saymış, babayasaymış, umursamaz bile. Yıllardır denenmiştir: Martı geçiren hükümetler aslan gibi kalırlar ayakta. Çünkü bahar ve yaz, iliklerini gevşetir halkın, hırçınlığını törpüler. Onun için, bizde, hükümetleri «Yaz hükümetleri», «Kış hükümetleri» diye ikiye ayırırlar. «Kış hükümetleri» şanssız hükümetlerdir, herkesin ağız kokusunu çekmek zorundadırlar. Melen hükümeti böyledir örneğin; az zamanda çok büyük işler yaptığı halde, nankörlerin dilinden kurtulamamıştır.

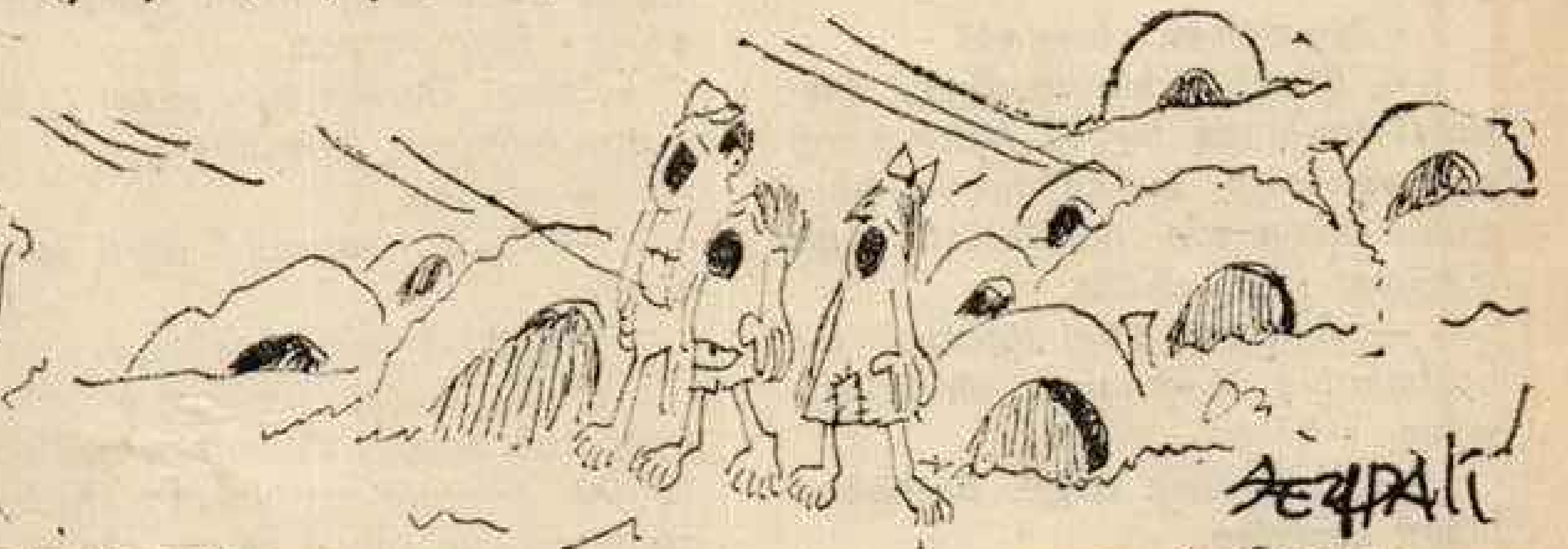
13 VE 14 MART EKİ.

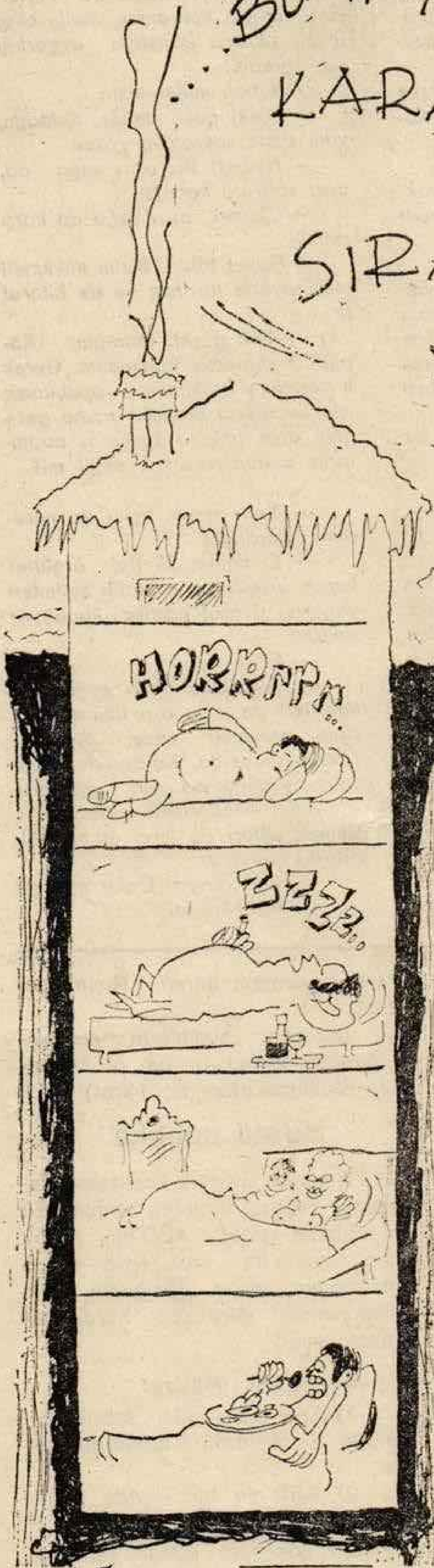
13 Martta kar yağmağa başladı Ankara'ya. Turlar devam ediyor. Birinci turda AP'nin adayı Tekin Arıburun 282, Faruk Gürler 175 oy aldı. İkinci turda Arıburun 284'e, Gürler 176'ya çıktı. Üçüncü turda Arıburun 285, Gürler 186 oldu. Dördüncü turda Arıburun yoruldu, 276'ya düştü; Gürler 200'e çıktı. Bozbeyli'yi tozdan dumandan pek göremiyorum.

Ah, nerdesin Nefsaniyet!

Tam sırası, kardeşim. Nerelerdeysen, çık da gel! Aranılan niteliklerin hepsi sende mevcut. Gel kardeşim, gel beyefendi, gel de bitir şu turları! Vatan senden hizmet bekliyor, Sayın Nefsaniyet! Böyle bir günde gövden kaçılır mı kardeşim?

Hadi Nefsaniyet, hadi aslanım, çık da gel! Bu koşu tam da sana göre! Böylesi demokratik koşuyu bir daha bulamazsın, Nefsaniyet!

İki tur daha...

Adam, İstanbul'daki Adalar'a gezmeğe gitmiş. Bakmış ki herkes, birer eşek kiralamış, eşek safası yapıyor. Adam da heveslenmiş, «iki tur da biz atalım..» demiş ve bir eşek de o kiralamış. Kiralamış ama, eşek birtürlü yürümezmiş. Belki yaşlılığından, belki kurnazlığından... Adam, üzerine binince dururmuş, inince yürürmüş. Kan ter içinde kalmış adamcağız. Onun bu halini görenler de basarlarmış kahkahayı.

Taşradan İstanbul'a gelenler, ne olur ne olmaz diye, ceplerinin bir köşesinde şap taşırlar. Adamın aklına, eşeğin münasip yerine şap sürmek gelmiş. Hemen cebini karıştırmış, şapı bulmuş ve eşeğin münasip yerine sürmüş. Münasip yerine şapı yiyen eşek, tırısa kalkmasın mı! Adam tutamazmış ki, üzerine binsin de, Adalar'da tur atsın. Dili bir karış dışarda, eşeği tutacağım da bineceğim diye koşar ha koşarmış. Bakmış ki, böyle koşmakla yetişemiyecek eşeğe, «dur yahu» demiş, «biraz şap da kendime süreyim..»

Sürmüş şapı. Sürer sürmez de, eşekten hızlı koşmağa başlamış. Eşek bir tur atıncaya kadar, o iki tur atıyormuş. Eşeğin sahibi çıkıp gelmiş,

— Kardeşim, demiş, yordun eşeği... Vakit tamam!

Adam hem koşar, hem bağırırmış :

— Sen eşeğini götür hemşerim! Ben iki tur daha atayım..

Bir söyleşi

Söylentiye göre, bizim 16 kişi ebadındaki iktidar partisinin bir üyesi, resmî bir görevle yurt dışına çıkmış. Ortak Pazar ülkelerinden birine de uğramış görev gereği. Protokol uyarınca, o ülkenin iktidar milletvekillerinden birisi bizimkine eşlik edecekmiş. Adam gelmiş, bizim milletvekilini kaldığı otelde bulmuş. Nezaket tümcelerinden sonra biraz havadan sudan söz etmek istemişler.

- Demek partiniz iktidarda, diye bir baslangıç yapmak istemiş dost ülkenin milletvekili.

— Eh, demiş bizimki. Öyle sayılır.

- Ne demek «sayılır»?

— Efendim, hatırlarsanız, bizde fi tarihinde bir 12 Mart muhtırası verilmişti. Bu muhtıraya göre şimdi ülkemizde partilerüstü bir hükümet işbaşındadır.

— Anladım. Yani tarafsız bir başbakanın yönetiminde bir teknisyenler kabinesi....

— Yok, öyle değil. Başbakan bizim partiden.

— Yani sizin parti parlâmentoda çoğunluğa sahip olduğundan...

— Hayır ekselâns; bizim partinin Mecliste 16, Senatoda da 10 üyesi var.

— Yaa! Allah allah! Demek, başbakanı sizden olan bir partiler üstü hükümetiniz var? Şu halde, bütün partiler katılıyor bu hükümete?

— Aşağı yukarı... CHP'yi, DP yi, CP'yi ve gurubu olmayan öteki partileri saymazsak, bütün partiler hükümette temsil ediliyor.

— Çok güzel. İdeal bir şey bu. Demek, sosyalist parti de koalisyona dahil?

Bizim milletvekili parlamış:

— Bizde sosyalist parti yoktur! Bir tane vardı, onu da kapattık Allahın izniyle.

— Neden?

— Çünkü, bizim sözlüğümüzde sosyalist demek moskof uşağı ve de vatan haini demektir. Kızdığımız parti liderlerine: «Sen sosyalist misin değil misin, önce onu söyle» diye sorarız.

— Yaa! Demek ben şimdi bir vatan hainiyim, öyle mi?

— Neden

— Çünkü, sosyalist parti üyesiyim.

Bizimki kendini toplamış:

— Siz başkasınız canım. Siz uygar ulussunuz. Ülkenizde her türlü fikir akımına yer vardır. Ondan soonacığıma, böyle şeyler bizim için lüküstür az biraz. Jeopolitik durumumuz pek elvermez sosyalizme mosyalizme.

— Yani siz ilkel bir ulus musunuz?

Bizimki hışımla:

— Memnâsebet, diye haykırmış. Biz Altaylardan gelmiş, Viyana kapılarına kadar üç kıtada at oynatmış bir ecdadın torunları olarak-tan öğünüyoruz. Efendime söyleyim, biz çok kahraman, akıllı, bilgili bir ulusuz. Dünyaya uygarlığı biz öğrettik.

Avrupalı milletvekili:

— Peki peki, demiş. Anladım, yani sizde sosyalizm yasak.

- Helbet! Biz aşırı sağa da, aşırı sola da karşıyız.

— Demek, aşırı sağa da karşısınız?

- Gayet tabiî. Bizim hükümetimiz gayetle tarafsız ve de bitaraftır.

— Çok güzel. Örneğin, «Kapitalist yöntemle kalkınalım. Gerekli sermaye birikimini yapabilmek için de sosyal adaletin ırzına geçelim» diye ahkâm kesen iş adamlarını susturuyorsunuz değil mi?

— Yok canım, bunu da nereden çıkardınız?

— O halde, SS tipi örgütler kuran, üyelerine askerlik talimleri yaptıran siyasal partileri kapatıyorsunuz?

— Asla!

— Anladıım. Arırı sağcı eylemcileri de yasa dışı ilân ettiniz? Hani, gazeteler yazar dururdu: Taksim alanında, Kayseri'de, Konya'da, Kırıkhan'da aşırı sağcıların ANARŞIK EYLEMLERE giriştiklerini Demek onları da içeri attınız solcularla birlikte?

— Hayır, hayır! Onlar millî galeyanın tezahürü idi.

Niye sustu?

Adam, karısına sürpriz yapmak istiyordu. Elden düşme, oldukça güzel —ve de kullanılışlı!— bir papağanı satınalarak eve yoladı.

Akşam, eve vardığında, karısına sordu:

— Kuş nerde?

Kadın, hayretle baktı kocasının yüzüne ve sonra önüne düşüp, mutfağa götürdü, fırının kapağını açtı:

— İşte!

Adam, çıldıracak hale geldi birden:

— Ne yaptın, ne yaptın! Papağandı o, be kadın, tavuk değil! Ben ona şu kadar para verdim de aldımdı! Hay Allah...

Kadının ağzı açık kaldı:

— O kadar para mı verdin? Ayol, minnacık kuşa da o kadar para mı verilirmiş?

— Tabii verilir! Konuşmasını bilen bir kuştur o!

Kadının ağzı daha çok açık kaldı:

— Konuşmasını bilir mi?

— Bilir tabii!

— O halde, gırtlağını keserken niye söylemedi bana? Niçin sustu??

(Herkes, aydınların suskunluğundan sözediyor da, ol sebepten aklımıza geldi bu fıkra!)

Hurda politika

Amerika Birleşik Devletleri Sayıştay raportörlerinden birinin ileri sürdüğüne göre, ABD'nin, savaş için Avrupa'da stok ettiği savaş malzemesi, savaş çıktığında, kullanılamıyacak derecede hurda durumdaymış.

Bu, iki şeyi gösterir:

1) Amerikalı silâh fabrikatörlerinin ceplerini doldurdukları-nı,

2) ABD'nin bir «hurda politika» peşinde koştuğunu.

Bir üüncüsü daha var ki o da, maymunun artık gözünü açtığını!

Cafer Özkan

— Peki ekselâns, siz hangi aşırı sağla mücadele ediyorsunuz?

— Kur'an kurslarında okuyan sekiz on yaşlarındaki öğrencileri tutukluyoruz. Takke giyen cahil ihtiyarları yakalayıp mahkemeye veriyoruz.

— Yaaa?

— Yaaa!

Dost ülkenin milletvekili konuyu değiştirmek istemiş:

— Atatürk'ü hâlâ seviyorsunuz değil mi?

— Sevmek ne kelime? Hepimiz onun izindeyiz.

— Pek iyi, neler yapıyorsunuz onun izinde olmak için?

— Bir kere, bütün devlet dairelerine resimlerini astırıyoruz.

— Çok güzel.

— Sonra paralarda, pullarda da onun resimleri var. Her 10 Kasımda anma törenleri düzenliyoruz.

— Başka?

— Başkaaa.... ha, bir de filân yere gelişinin kırkıncı yıldönümü, feşmekân yerden geçişinin kırkbeşinci yıldönümü gibi törenler düzenliyoruz.

— Zannedersem, Atatürk kurtuluş savaşını halkla birleşerek bütünleşerek gerçekleştirmişti. Savaştan sonra da hep halkın mutluluğu için çalıştı. Galiba, «Ulusun efendisi, gerçek üretici olan köylüdür» diye bir özdeyişi bile vardır. Bu konuda ne yapıyorsunuz?

Bizimki yorgun yorgun başını sallamış:

— Çok çalışıyoruz azizim, çok çalışıyoruz bu konuda. Şöyle bir yirmi yıldan beri halkı komünistlerin elinden kurtarmaya çalışıyoruz. Bu işi tamamlayınca ötekilere sıra gelecek. Ama namussuz komünistler bırakmıyorlar ki.

— Ekselâns, çok affedersiniz, komünizmle nasıl mücadele ediyorsunuz?

— Komünistleri içeri atarak.

— Başka?

— İçeri atacak komünist kalmayınca bu sefer onların yakınlarını, onlarla selâmlaşanları yakalıyoruz.

— Sonra?

— Sonra onlara sempati duyanları tutukluyoruz.

— Eee?

— Derken sıra, sosyalistlere geliyor. Onları da birer ikişer içeri atıyoruz. Sonra sosyal demokratlara geçeceğiz. Sosyal demokratları da temizledik mi, sıra ılımlı solculara, oradan liberallere gelecek.

— Çok güzel, devam edin.

— Sonra biz, kitap da yasaklıyoruz, ekselâns....

— O neden?

— Çünkü biz, kişiye, sadece düşünce özgürlüğü tanıdık. Düşünsün, düşünsün, dursun... Amma düşüncelerini eyleme dönüştürme özgürlüğü, asla! Ona izin veremeyiz.

— Kitap yazmak eylem mi oluyor yâni?

— Gayet tabii. «Düşünce, söz ya da yazıya dökülünce eylem olur». Bilmiyor musunuz?.

— Kimin bu özdeyiş?

— Sırdır, söyliyemem ekselâns.. Bir filozofumuzundur.

— Tanıştığımıza memnun oldum efendim...

— Ondan soonacığıma, efendime söyleyim, biz bu zararlı kitapları yazanlara, çevirenlere yedi buçuk yıl, onbeş yıl, otuz yıl hapislik veriyoruz.

— Peki, sizde, adam öldüren kaç yıl yatar?

— Valla, hiç belli olmaz. Öldürene ve öldürülene bağlı.. Milli heyecanla galeyana gelerek bir solcuyu öldürmüşse.. Meselâ, bundan iki - üç yıl önce, bir doktor teğmeni tabancayla öldüren milliyetçi ve de mukaddesatçı gencimiz, dokuz yıla hüküm giydi.

— Yani adam öldüren dokuz, kitap çeviren otuz, öyle mi?

— Öyle...

— Tanıştığımıza çok sevindim, ekselâns. Demokrasi, özgürlük, politika konusunda beni yeterince aydınlattınız.

Ne temeli

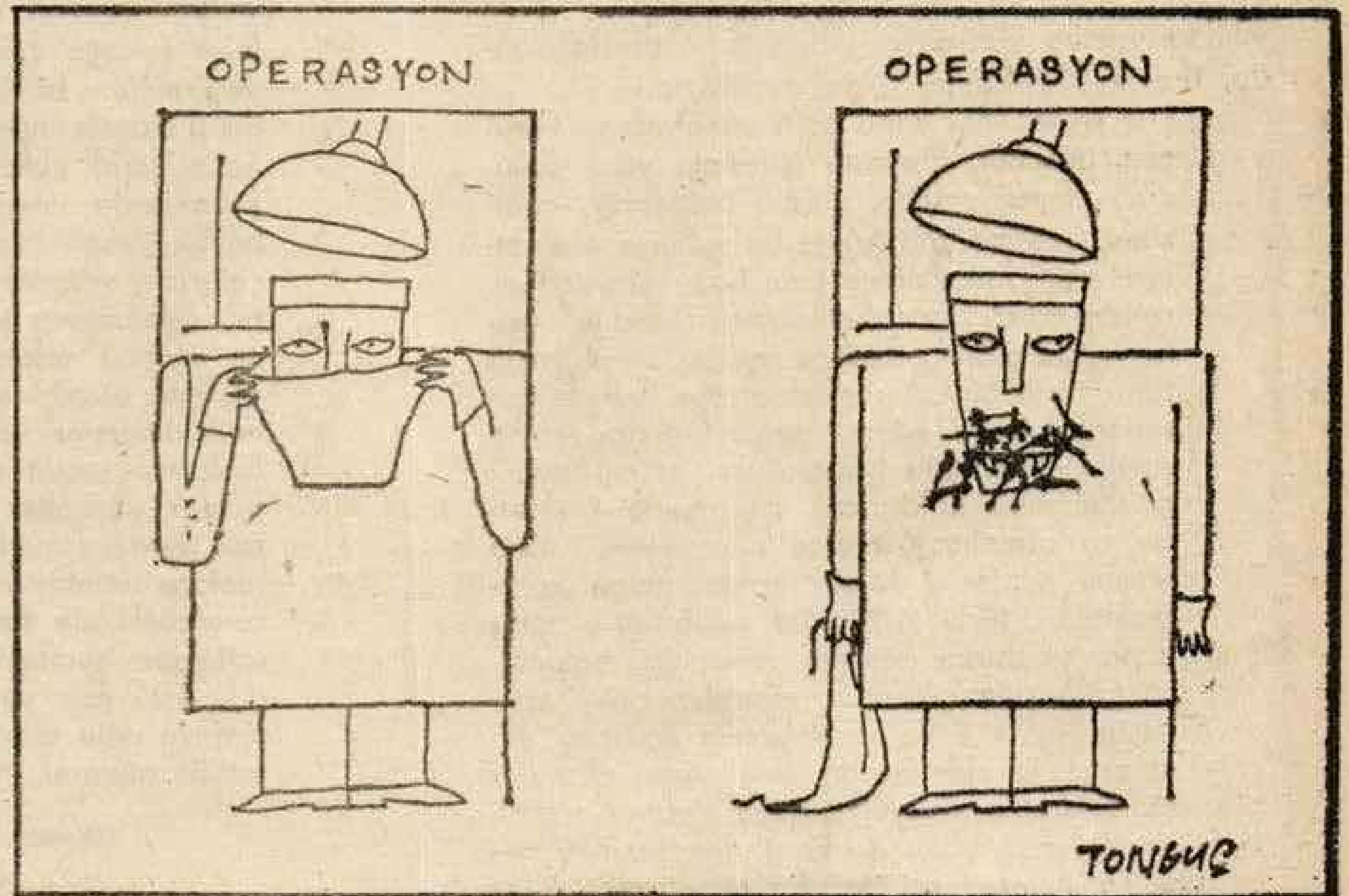
Dediklerine göre, Yunan Cuntası, temelinden sarsılıyormuş.

Hadi canım sen de!.. Cuntanın temeli mi olur? Cunta, sadece bir tavandan ibarettir. Rüzgârla gelir konar, fırtınayla kopup gider.

Bu havada..

İzmir'in eski sıkıyönetim komutanı Cemal Süer, AP'ye girdi.

Tabii... Bu havada denize girecek değildi ya!

LALE DEVRI

13 Mart

Şair Nedîm, 13 Martı izlemek için Istabul'dan Ankara'ya gelmişti. Meclis Basın Bürosu'na uğradı. Meclis giriş belgesi aldı ve akşama kadar oturdu Mecliste. Bunaldı. Çıkıp giderken, sordular kendisine :

— Durum **nasıl**, üstad?

Şair Nedîm, uzun uzun esnedikten sonra şöyle dedi:
«Niyâz ü nâz ü nûş ü bahş ü ihrâm ü kenâr ü bûs
Bugün mecliste zevkin böyle tûfan olduğun gördük»

Ekonomi politik

Gürler Paşa, kendi ekonomi anlayışını şu sözlerle ifade ediyor :

«Devlet, ferdin yapamıyacağı hizmetleri yapacak; fertler, ekonomik girişimleriyle toplumun genel çıkarına yardımca olacaklardır. İşte benim, karma ekonomi anlayışım.»

Bu sözleri ülkemiz gerçeklerine uygularsak, ortaya şu sonuçlar çıkar :

1) Bu ülkede ferdin yapamıyacağı mârifet yoktur!

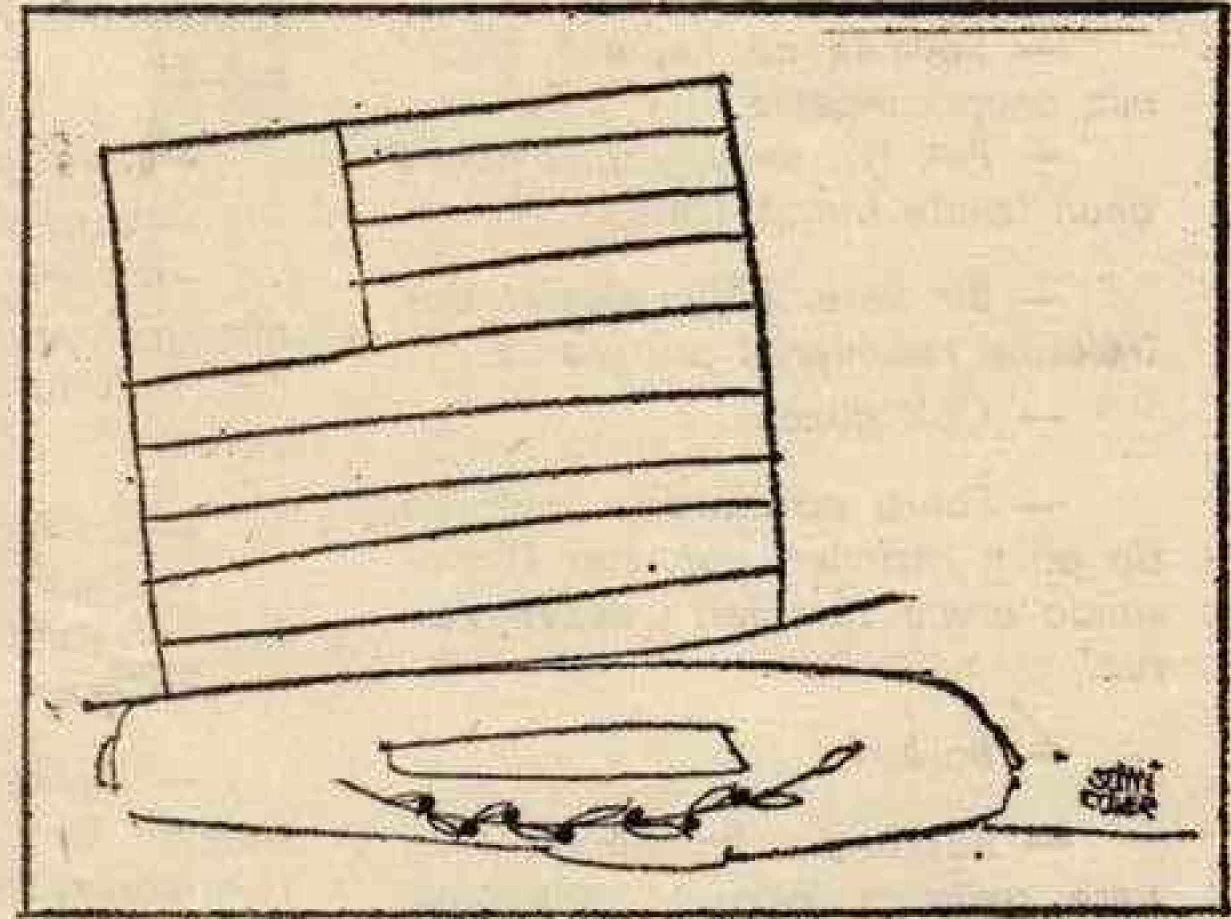
2) Boyumuzdan büyük işlere girişmek bizim millî özelliğimizdir.

3) Bizde ekonomik girişimlerin ucu mutlaka üçkâatçılığa, vurguna, kapkaççılığa dayanır.

4) Toplum, fertlerin toplamıdır. Her mahallede bir kaç milyoner türetilirse, onların toplamı, zengın bir toplum meydana getirir.

Binaenaleyh, Demirel'li, Feyzioğlu'lu iktidarların egemen olduğu bir ülkede Sayın Gürler'in karma ekonomi anlayışına yer yoktur!

Reddine!

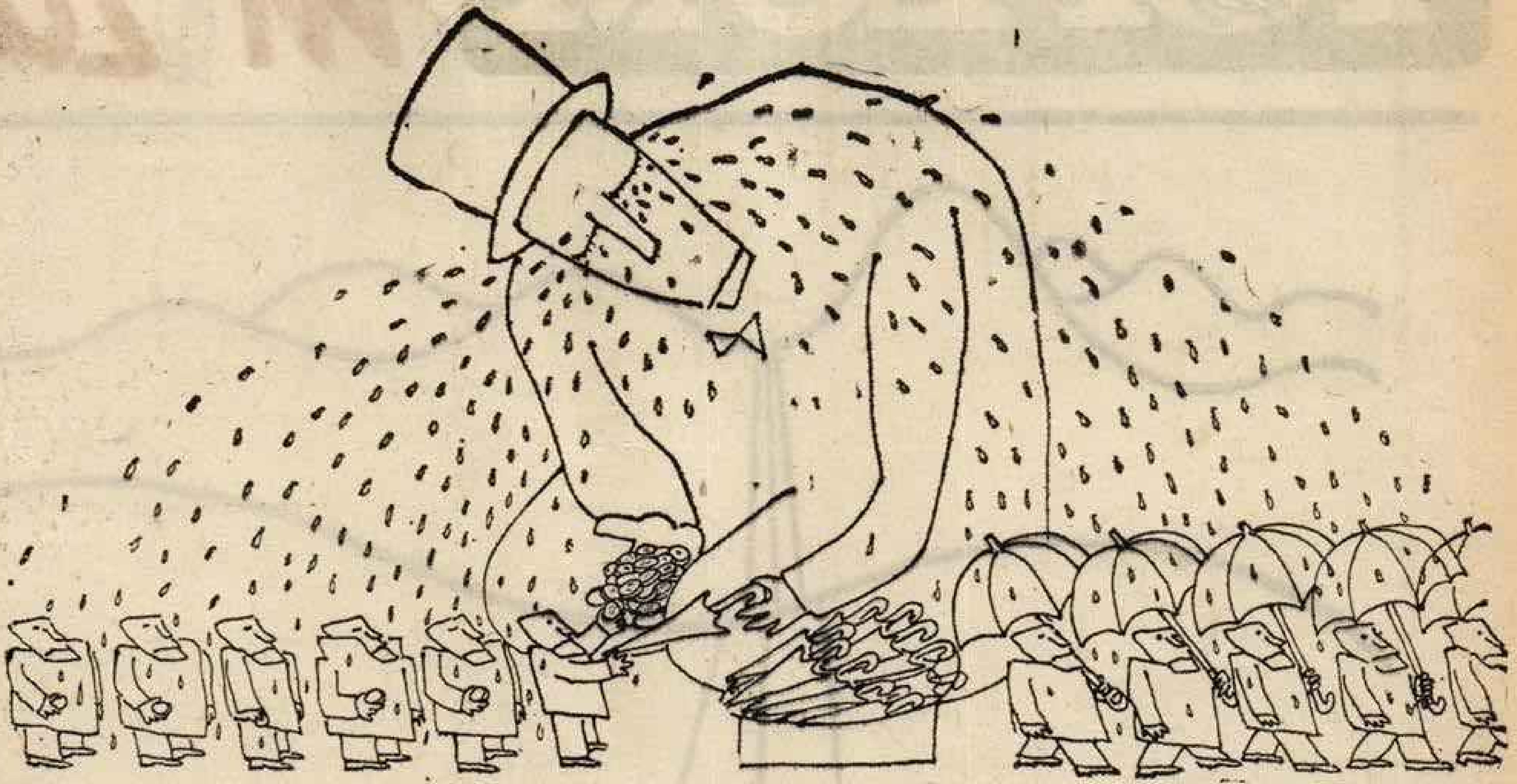
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Büyük Dedesı veya

çıkar mısın bu kılıkla sokağa!

Istanbul'un pek muhteşem ve câzip bir lüks ve sefahat devri yaşadığı Lâle devrinde, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Sadaretinde, 1725 yılında yazılıp yürürlüğe girmiş olan bir fermanda, bugünkü dilimizle, şöyle deniliyordu:

«Allah her türlü belâ ve âfetten korusun, İstanbul, Osmanlı ülkesinin yüzü suyudur, ulema, sulâha, üdebâ beldesidir, ahalisinin, tabaka tabaka tesbit edilmiş kıyafetleri vardır. Hal böyle iken bazı yaramaz avretler, halkı baştan çıkartmak kasdile sokaklarda süslü püslü gezmeğe, libaslarında türlü türlü bid'atler göstermeğe, kefere avretlerini taklid ederek serpuşlarında acayip şekiller yapmağa başlamışlar, ismet âdabını tamamen kaldıracak mertebede kıyafetler uydurmaları evvelce menedilmiş iken nâmus perdesini tekrar kaldırmaktan korkmamaları, türlü türlü kötü kıyafetlerle dolaşmaları, birbirini görerek ismet ehli hatunları da baştan çıkarmak mertebelerine varmıştır. Irz ehli ve ismet sahibi kadınlar, kocalarını, kendilerine bu yeni çıkma elbiseler tedarikine zorlamakta imiş. Kudreti yetmîyenler veya yetip de karılarının bu nev — zuhur kıyafetlere bürünmelerine rızası olmıyanlar karılarından ayrılma derecelerine varmışlar.. Bu garip kıyafetler yasaktır. Kadınlar, bundan böyle büyük yakalı feracelerle sokağa çıkmıyacaklardır, başlarına üç değirmiden büyük yemeni sarmıyacaklardır. Feracelerinde süs olarak bir parmaktan kalın şerid kullanmayacaklardır. Kadınlar sokaklarda veya mesirelerde yeni çıkma büyük yakalı feracelerle görülürlerse, feracelerinin yakaları o anda alenen kesilecektir, uslanmayıp ısrar edenler olursa, ikinci ve üçüncü seferinde yakalanıp Istanbuldan taşraya sürgün edileceklerdir. Bu husus, mahalle imamları vasıtasiyle bütün Istanbul kadınlarına tebliğ olunsun. Yaramaz avretlere uymak yüzünden sokakta elbiseleri yırtılarak perdei ismetleri lekeleneceği ırz ehli hatunlara anlatılsın. Bunları diken terzilere ve şeridçilere de tenbih olunsun. Bu yasağın tatbikine Yeniçeri Ağası memur edilmislerdir. Asla göz yumulmasın, merhamet edilip himaye yolu tutulmasın. Yasak gereği gibi tatbik olunsun.»

(Reşat Ekrem Koçu: «Tarihimizde Garip Vakalar», Varlık Yayınları)

suni yağmur

Gereksiz

Suriye'de, yeni anayasa için «halk oylaması» yapıldı.

Ne gereği var?

Sonra bir parti geliyor iktidara, dolduruyor meclisi, kaldırıyor parmakları, tersyüz ediveriyor o anayasayı.

Halka da, halka halka şaşmak düşüyor.

Elbet

AP Genel Başkanı diyor ki : «Seçim, bir itibar meselesi yapılmamalıdır.»

Doğru söylüyor!

Çünkü seçim, bir «iktidar» meselesidir, itibar değil!

Burçlar

Güneş şimdi ne burcunda, bilmiyorum.

Diyorlar ki, «Türkiye, Boğa burcundan çıktı Koç burcuna girdi; yakında ondan da çıkıp Yengeç burcuna girecek».

Astronomi bilgim çok zayıftır. Fakat anımsadığıma göre bir de Kova burcu olacak Yengeç burcundan sonra Kova burcuna girmesi muhtemel.

Özdeyişler

Melen diyor ki :

«Güvenlik mahkemeleri kurulursa, sıkıyönetim kalkar.»

Daha önce de şöyle demişti :

«Sıkıyönetim kalkarsa, öcü gelir!»

İnsan, bir kez böyle düşünmeğe alıştı mı, konuşmak kolaylaşıyor :

«Yemek yemezsem, karnım acıkır.»

«Uyumazsam, uykum gelir.»

«Hükümet düşerse, başbakan olmam.»

«Yürürsem ayaklarım oynar.»

Filan..

Yâni, demek istiyor ki Sayın Melen : «Sıkıyönetim devam ederse, sıkıyönetim kalkar». Şu yukarıdaki sözün bundan gayrı bir anlamı var mı?

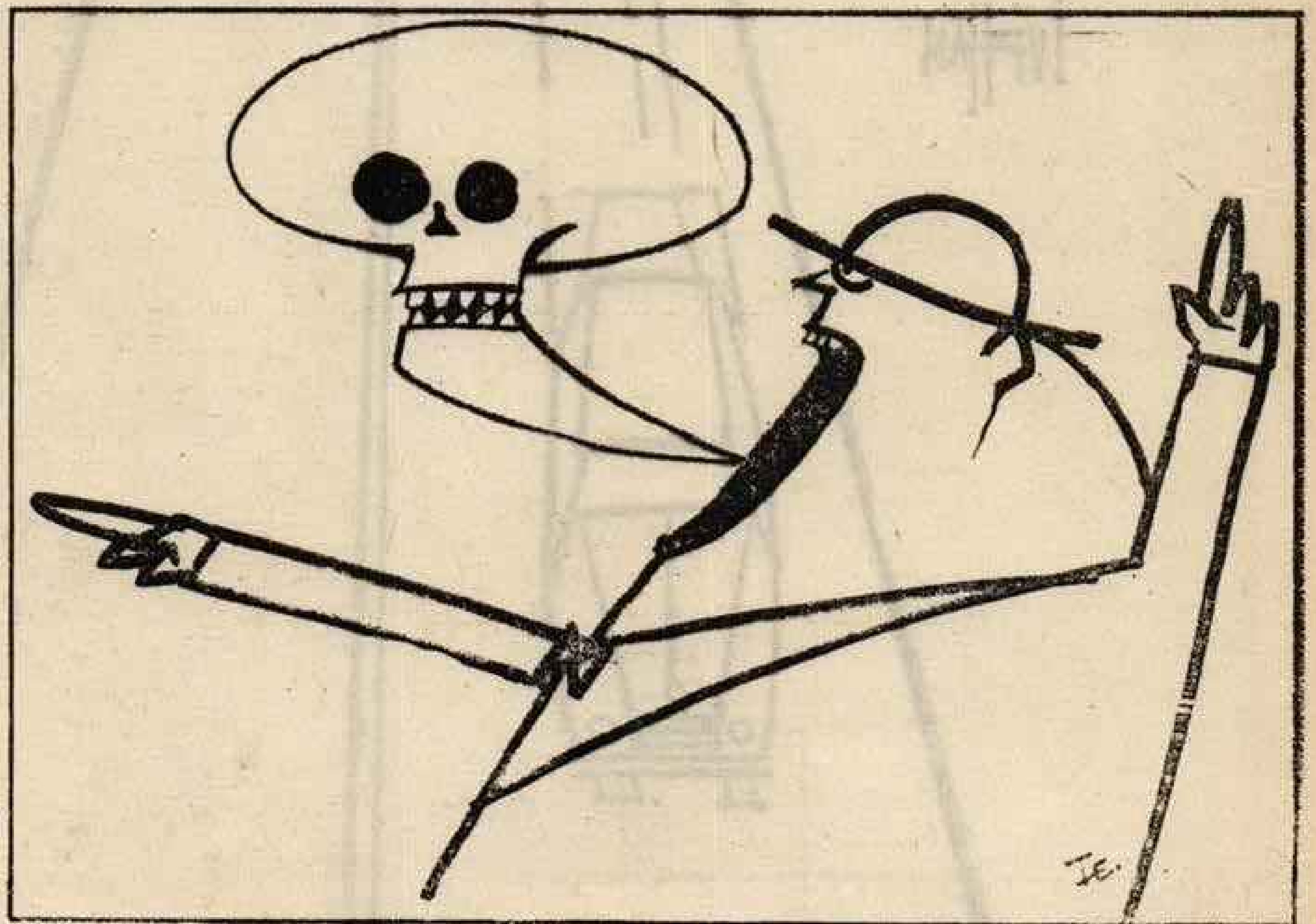
Belli

Gülesi geliyor insanın.

1970'den beri fiyatı artmıyan biricik madde neymiş, biliyor musunuz?

Tuz!

Herhalde, pahalılıktan ve geçim darlığından tuz yumurtladığımız için olacak!..

TOPLUM mizah

TURHAN

PARALI YOLLAR YAPILACAK (BASINDAN)